

ТРИДЕСЕТ ПРВА СТАТУСНА КОНФЕРЕНЦИЈА

ХАГ, 27. СЕПТЕМБРА 2007. ГОДИНЕ

Секретаријат: Устаните молим. Међународни кривични суд за бившу Југославију заседа. Изволите седите.

Председавајући судија Жан Клод Антонети: Господине Секретаре, молим вас да најавите предмет.

Секретаријат: Хвала. Добро јутро, часни суде, ово је предмет ИТ-03-67-ПТ тужилац против Војислава Шешеља.

Председавајући судија Жан Клод Антонети: Хвала вам, господине Секретаре. Проверавам да ли функционише француски превод јер тренутно не чујем добро превод. У реду. Овог четвртка, 27. септембра, поздрављам представнике Тужилаштва. Такође поздрављам господина Шешеља као и све присутне у овој судници. Данас имамо на располагању цело пре подне, пред нама су четири сата, а током ова четири сата ја ћу се позабавити једним низом питања а наравно, господин Шешељ и госпођа Дал ће узимати реч уколико такође желе да се позабаве одређеним темама.

Е сада, пре свега бих се позабавио једним доста осетљивим питањем, господине Шешељ, које се вас тиче, пре свега. Ви сте уочили и бићу сасвим искрен, ви сте уочили да сам ја успоставио одређену процедуру која је следећа: ја улазим први, а потом улазите ви у судницу. Зашто сам то урадио? То сам учинио како бисмо избегли тешкоћу коју ви изазивате с обзиром на то да ви не устајете када судије устају или када судије одлазе. Ја сам овај проблем решио 50 одсто, али 50 одсто овог проблема нисам решио јер када ја будем одлазио или када Претресно веће буде одлазило, ви нећете устајати. Ја сам размишљао о разлозима због којих ви то чините. Ја ћу вам дати реч. Мишљења сам да ви тако поступате јер сте рекли да оспоравате постојање суда и сходно томе, ви на овај начин испољавате своје супротстављање суду. У реду, то је ваша ствар.

Ја могу да схватим ваш став, међутим, ја овде нисам једини. Зашто ја овде нисам једини, зато што се ми налазимо у једном правном оквиру у којем се поштује одређена процедура, одређени церемонијал. Осим тога, ту су и посматрачи. Као што вам је познато, суђење се преко интернета преноси, према томе, има људи који нас гледају. Биће сведока који ће долазити да дају свој исказ, а који су можда били жртве одређених чињеница. Када је реч о овим људима, о овим жртвама, када је реч о посматрачима, када је реч о свима, чињеница да ви не устајете могла би да се сагледа односно ова лица би могла да је сагледају као једно одбијање свега, као један знак неуљудности или као једно понашање којим се нарушава правда. У овом тренутку ја сам сам као претресни судија, нешто доцније имаћу још двојицу колега током суђења. Ја не знам шта ће колеге о овоме мислити. Што се мене лично тиче, ја не бих желео да ваш став вама нанесе штету.

Као што сам вам то већ назначио, ви се у мојим очима сматрате невиним, ви сте, дакле, један појединац, један грађанин, једно људско биће које има право на поштовање, које има права на моје поштовање, које има права уопште узев, и које, према томе, у правним оквирима треба да одигра одређену улогу током предстојећих недеља. Уколико ви седите на свом месту испољавајући на тај начин супротстављање суду, супротстављање самој личности судије или шта већ, људи који сагледавају суд и судије могу то да сагледају на један негативан начин. Ето, то је оно што сам желео да вам кажем. Ја сам за сада овај проблем заобишао, али успео сам да га заобиђем 50 одсто. Када буду присутни сведоци и када се Претресно веће буде повлачило у паузама и када судски послужитељ од свих тражи да устану, а ви не будете устали и останете да седите, то ће сви уочити, то ће штампа пренети, то ће уочити и сведок и тако даље. Ето, то је један проблем. Ја сам сигуран да ви имате разлога за своје понашање и можете да ми кажете о ком је разлогу реч. Да, имате реч.

Проф. др Војислав Шешељ: Господине судијо, ви сте сасвим у праву по једном питању. Ја заиста не признајем и никада нећу признати легалност овога суда ни његову легитимност. Ја сам то вама саопштио и пре више месеци. То је моје право. Међутим, ја признајем да је овај суд материјална сила која је у стању да мене пороби, да ме држи овде противправно пет година и да ми организује један режирани судски процес на основу измишљене кривице. Ја од тога полазим. И ја сам проценио да је у мом интересу боље да се одазовем позиву тог нелегалног суда и да

покушам да се овде на лицу места супротставим лажним оптужбама и због тога сам ја одлучио да учествујем у том процесу.

Друго, у српском правном систему тај обичај не постоји. Када судија улази у судницу нико не устаје и када судско веће излази из суднице нико не устаје. Постоји само један случај када се устаје – када се саопштава пресуда. Али тада устају и судије и оптужени и сви присутни у судници укључујући и тужиоца. Овде није таква пракса. Овде само оптужени устају. Ја се држим српског правног система и ту се неприкосновено држим.

Трећа ствар, не постоји ниједно правило, ниједан општи правни акт, ниједан пропис који обавезује било кога да устаје у судници, да обавља било какву гимнастику када судско веће улази или излази. Уведена је на почетку нека пракса, прећутно, нико јој се није супротставио. Ви знате какви су овде адвокати, не пада им на памет да се супротстављају, њима је најважније да сачувају добру апанажу и добре зараде, нико то питање није проблематизовао осим мене.

Десио се један проблем, када сам био сведок у процесу против господина Милошевића – три четири дана као сведок нисам хтео да устајем, а онда ми је судија Робинсон запретио да би могао да прекине моје сведочење и под претњом да ће ми прекинути сведочење, а мени је било много стало да сведочим, ја сам рекао – ево пристајем, овде ћу устајати, али у мом процесу нећу никада. Наравно, можда то представља проблем и вама и вашим колегама, ви проблем морате да решите. Како га можете решити ако се ја не покорим вашој вољи, ви можете да примените одређену санкцију. На пример, да такво моје понашање оквалификујете као отежавајућу околност и уместо оне планиране казне, да ми изрекнете десет година затвора више. И то ће бити сасвим у реду. Ја ћу то разумети. Али ја устајати нећу, јер немам никаквог разлога да устајем било коме. Могу пред Богом да устанем или да клекнем, али пред живим човеком не. Наравно, постоји одређена конвенција када се устаје. Када се изражава поштовање пријатељу, када долазе гости, и тако даље. Међутим, овде бацати под ноге човека само зато што је лажно оптужен, ја то нећу да поднесем. Нећу да то трпим. Ви, дакле, имате могућност да примените ту санкцију, она ће бити сасвим оправдана са аспекта правног поретка који се овде остварује, и ја ћу је као такву прихватити. Одредите један број година затвора више и све у реду.

У овом случају, знате, покреће се...

Председавајући судија Жан Клод Антонети: У реду.

Проф. др Војислав Шешељ: Ако дозволите да још ово кажем. Ја сам на првом појављивању проблематизовао питање судијске одеће, одеће Тужилаштва и одеће присутних службеника Секретаријата. То је за мене проблематично. Ви сте једном покушали да ми на то питање дате одговор који мене није задовољио али није било времена да изразим своје неслагање јер смо имали неке озбиљније ствари да расправљамо. Ви сте рекли: у сваком суду постоји посебан облик облачења за судије и остало особље. У српским судовима то никада није постојало. У српским судовима не постоји судијска одећа, не постоји посебна одећа Тужилаштва, не постоји посебна одећа припадника Секретаријата. У српским судовима сви су само обавезни да дођу у пристојним грађанским оделима и ништа више. Ја се држим принципа који у том случају важе у српском правном систему, посебно имајући овде у виду да никаквим општим правним актима није регулисано то питање. Може се десити да се промени Правилник па да се то унесе. Или да се промени Статут па да се то унесе. Или да председник суда изда неко обавезујуће упутство. Али то онда неће моћи да се односи на мене него на будуће претресе, на будућа суђења. Јер на мене се не може ретроактивно применити ниједна правна норма која је на моју штету. Та би правна норма сигурно била на моју штету јер би ме терала на неку непримерену гимнастику у судници, којој ја нећу да се подвргнем. Хвала вам.

Председавајући судија Жан Клод Антонети: У реду. Схватио сам вашу аргументацију коју сте већ изложили када је реч о одевању судија. Ваш главни аргумент се састоји у томе што у српским судовима, дакле у вашој земљи, судије не носе одору, а осим тога у судници нико не устаје када судије устају или када долазе или када одлазе. Дакле, ви оцењујете да нема никаквог разлога да овде поступате другачије. Тим пре што то није предвиђено Правилником. У томе се састоји ваша аргументација. Оно што је за мене било битно јесте да схватим ваше становиште. Ви сте га изнели. Није на мени да коментаришем. Једноставно, моја је дужност била да вам ово ставим до знања како би све било у потпуности јасно. Само још нешто. Када је реч о судским одорама, као

што сам вам већ објаснио, на овом суду се носе одоре. Могли смо да будемо одевени у цивилу, и боје су могле да буду другачије, нисам ја утврдио ова правила, ја се једноставно њима повинујем. Ето, то је оно што о овоме имам да кажем.

Сада ћемо прећи на неке друге теме. Пре свега датум суђења.

Када је о овоме реч, неопходно је да вам пружим одређене информације, а то су следеће. Предвиђено је да одржимо претпретресну седницу у уторак 6. новембра, дакле уторак, 6. новембар. Мислим да су судски помоћници проверили да је реч о том датуму. На претпретресној седници биће присутна двојица судија који ће бити у саставу претресног већа, а у складу са Правилником, овде је реч о једној седници која омогућава Претресном већу да званично утврди број сати који ће бити додељен Тужилаштву и исто тако број сведока који ће доћи да дају свој исказ. Штавише, таква конференција може да буде и место на којем се води расправа о неким преосталим питањима која још увек нису била у потпуности решена до тог тренутка. То би се, дакле, одиграло у уторак. У среду, дакле сутрадан, претпостављам да би госпођа Дал, осим уколико то не буде госпођа Карла дел Понте лично, дакле госпођа Дал ће у складу са Правилником изнети хипотезу Тужилаштва у својој уводној речи. Ја сам предвидео четири сата за то. То би требало да омогући једно свеобухватно излагање које би, дакле, трајало четири сата.

Сутрадан, другим речима у четвртак ви сами, господине Шешељ, уколико то желите, јер вам Правилник такође омогућава да то не учините, али ви ћете добити реч током истог временског периода, дакле током четири сата да, уколико то желите, изнесете своју властиту уводну реч не би ли сте на тај начин истакли своје становиште када је реч о меритуму оптужнице. Ето, то су три предвиђена дана у овом тренутку. Ја сам се претходно обратио председнику суда како бих му скренуо пажњу на то да су налогом предвиђена ова три дана, а обратио сам се и Секретаријату, јер у складу са Правилником, Секретар је тај који треба да се постара да нам на располагању буде судница.

Тренутно постоји следећа потешкоћа. Као што вам је познато, а знам да сте веома добро информисани, у суду се тренутно води седам поступака, а на располагању имамо свега три суднице. Сходно томе, неопходно је да с времена на време једно од претресних већа које заседа не заседа, како би овај седми поступак могао да се одвија. До сада сам добијао неке информације од других претресних већа која не желе да ослободе суднице због њиховог властитог плана рада током датог суђења. Дакле, биће на Секретару и на председнику, а можда и на Комитету за координацију, који је предвиђен Правилником, да се усагласе у вези са овим. Што се мене лично тиче, а ја сам веома одлучан када је реч о овом питању, мислим да смо исувише дуго очекивали почетак вашег суђења и неопходно је да суђење почне, а како би суђење почело, треба покренути процедуру каква је предвиђена Правилником.

Поред овог проблема постоји још један, а то је проблем суднице. Као што вам је познато, постоје три суднице. Мислим да сте се упознали са свим овим судницама, јер верујем да сте имали прилике да се нађете и у судници 1, 2 и 3. Тренутно се налазимо у судници број 3. Претпостављам да, када будемо саслушали уводну реч Тужилаштва и када будемо слушали ваш одговор, да ће бити публице, дакле биће ту представници штампе и друга лица која ће желети томе да присуствују. Услед тога биће могуће одржати ове седнице или у судници број 3 или у судници број 1, јер у судници број 2 постоје само два места за публику, односно за јавност. Дакле, биће неопходно да се уводна реч изнесе или овде или у судници број 1. Судница број 1 је, као што вам је добро познато, у своје време била резервисана за суђење Милошевићу. Тренутно се у судницама 1 и 3 одвијају суђења са већим бројем оптужених, а што се тиче суднице број 2, начелно је то судница у којој могу да се одржавају суђења са три саоптужена, али то је заправо једна мала просторија и са веома ограниченим простором за јавност. Током вашег суђења можда ћемо прибегавати судници број 2, када буде седница иза затворених врата. Јер када се води седница иза затворених врата, онда нема никога из публице и то не представља потешкоћу. Али када имамо јавну седницу са јавним сведоцима или са сведоцима који сведоче уз изобличење лика, гласа или уз псеудоним, онда бисмо могли да се служимо или судницом 1 или судницом број 3. Тренутно нисам добио одговор од одговарајућих административних органа када је реч о овом питању судница.

Међутим, када се ова процедура оконча, надовезује се следећа етапа, а то су искази првих сведока. Теоријски говорећи, после овога требало би да можемо да почнемо идуће недеље са првим сведоцима. Тужилаштву је ту неопходно да зна када ће то бити како би могло да припреми и доведе ове сведоке. Сходно томе, сада је на Секретаријату да нам што пре саопшти када ће ово бити изводљиво. Јер уколико не постоји могућност због других суђења и зато што друге судије не желе да се одрекну судница, уколико се, дакле, нађемо у таквој ситуацији, најбоље би било да започнемо прву фазу односно претпретресну конференцију и уводне речи, а онда да сачекамо неколико дана или чак недељу-две док се не створи могућност да располажемо неком од судница. Јер, било како било, с обзиром на то да се води седам суђења, мораћемо се суочавати са овом врстом потешкоћа. Дакле, на свима је да се жртвују како би се омогућило паралелно вођење седам суђења у три суднице. У противном биће немогуће да се на миран начин руководи са ових седам, а можда чак и осам суђења. При том у овај број не убрајам статусне конференције, одлуке или пресуде које претресна већа доносе када се суђење оконча. Дакле, ту постоји читав низ потешкоћа које се надовезују на већ поменуте. Наравно, ова административна питања не спадају у ваше поље стручности и надлежности, али пошто желим да будем транспарентан, желео сам да и вас обавестим о свему овоме. Јер претпретресна конференција, статусна конференција је место на којем треба све рећи а која политика јесте да увек кажем оно што је истина и да упутим на то у чему се састоје проблеми.

Изволите, господине Шешељ.

Проф. др Војислав Шешељ: Ја немам намеру да одмах подносим уводну реч одбране. Ја сам одлучио да уводну реч одбране подносим на почетку доказног поступка одбране. Али захтевам да ми омогућите 8. новембра да дам изјаву оптуженог према правилу 84 бис. Прошли пут када је заказиван процес планирано је да ми се то омогући. И колико ме сећање служи, да ли је било одређено три сата или два и по сата, не могу се прецизно сетити, за изјаву оптуженог. Ја сада захтевам, пошто ће тужилац имати четири сата за уводну реч оптужбе, да ми дате сутрадан четири сата за изјаву оптуженог. Позивам се и на преседан у предмету Милошевић, који је добио два дана за изјаву оптуженог, па је после по два дана давао и уводну реч одбране за оптужницу по питању Косова и оптужницу по питању Хрватске и Босне и Херцеговине. Дакле, тај преседан већ постоји. То би била, дакле, изјава оптуженог.

Председавајући судија Жан Клод Антонети: У реду, што се мене тиче нема никаквих проблема. Све стране су равноправне у једном правичном суђењу. Дакле, сасвим је логично да, када Тужилаштво изнесе своју уводну реч претходног дана и ви добијете на располагање један дан како бисте сами дали своју изјаву. У вези са тиме нема никаквих потешкоћа и уверавам вас да ћете имати на располагању своја четири сата без икаквих проблема.

Изволите, господине Шешељ.

Проф. др Војислав Шешељ: Поводом овог другог питања које сте покренули мислим да проблем адекватности суднице није толико изражен. Јавност се може постићи и уредним стављањем видео снимака на интернет сајт трибунала. Међутим, ту постоје тешки проблеми и ја очекујем да ће они постајати све тежи и тежи. Протекле, последње две статусне конференције уопште нису могле да се прате преко видео сајта Хашког трибунала. Претпоследња никако, а последња – делимично је дато нешто на енглеском језику, док на српском језику није било ништа. Пошто се такви проблеми не појављују у другим предметима, ја сам убеђен да то у овом предмету неко намерно опструише. Дакле, добро би било да Секретаријат обезбеди уредно стављање на интернет сајт Хашког трибунала комплетан отворени ток процеса, па је онда питање јавности задовољено и онда није уопште проблем хоће ли бити места за два или за сто два новинара у самој сали која је предвиђена за јавност. Али мој интерес као оптуженог је веома велик у том погледу по питању јавности процеса и ја на томе због тога инсистирам.

Председавајући судија Жан Клод Антонети: Добро, ја ћу пазити на то. Док сте ви говорили, ја сам погледао на интернету да видим види ли се слика и могу вам рећи да се види. Такође ћу проверити да ли се на веб сајту такође виде те слике односно снимке. Али, ако је ово што ви кажете тачно, ако је тачно да се неко забавља тиме што би саботирао емитурање, то ће бити јако озбиљна ствар. Ја ћу то проверити. Нема никаквог разлога да ваше суђење не буде попут других, наиме да се не емитура вањском свету. Сада се поставља један други проблем, а то је тон

односно звук. Ви кажете да се не чује звук на вашем језику и да се онда не чује ни оно што се преводи на ваш језик, или да се не чује изван суднице оно што ви сами говорите. То ме помало чуди, зато што, технички говорећи, аудио-снимка односно звук такође се мора и може се морати емитирати без проблема. То ћу такође проверити, а ја сам врло добро примио к знању сада ово што сте ми ви казали. Ви сте на овај проблем указали већ једанпут раније, ја ћу се лично потрудити да се то провери. И ја сам, као што сам већ рекао, видео да се види слика на интернету, но ви сте ми управо рекли да задње двије статусне конференције нису биле савршено технички изведене у тим снимкама. Ја ћу се, наравно, позабавити тиме, зато што не бих хтио да се нетко тиме игра.

Будући да ја читам београдску штампу, установио сам, а ви ћете ми можда моћи то објаснити, да се ви сусрећете са проблемом емитирања процеса. Ви желите да се суђење емитира, било на јавним или на приватним телевизијским каналима, и изгледа да сматрате односно желите да се поведе нека акција да се суђење преноси телевизијски у вашој земљи. Што се мене тиче, с тим у вези нема никаквога проблема када се ради о емитирању процеса. Све оно што се догађа овде може се снимати и може се емитирати на неком телевизијском каналу, било на јавноме или на приватном ТВ каналу у вашој земљи, ако нека телевизијска станица жели преносити ваше суђење, нема никаквих проблема. Желите ли можда нешто с тим у вези казати?

Проф. др Војислав Шешел: Да. У Србији се тренутно потписује петиција да државна телевизија, такозвани јавни сервис Радио телевизија Србије директно преноси овај процес. И већ је неколико стотина хиљада потписа скупљено. Исход је неизвесан јер садашњем режиму у Србији очигледно не одговара тај телевизијски пренос. Они имају неугодно искуство са телевизијским преносом процеса Слободану Милошевићу. Њихова очекивања су била сасвим супротна ономе какав је ефекат тај процес имао у јавности. И сада се ту, али то је наша интерна ствар у Србији, суочавамо са опструкцијама. Међутим, постоје приватне телевизије које су спремне да директно преносе, али у том случају би била неопходна сарадња Секретаријата, што значи да Секретаријат омогући коришћење сателитске везе под истим условима под којима је то некада користила Телевизија Б92 – то је једна прозападна телевизија у Београду која је преносила Милошевићев процес. Та телевизија се финансира од стране Сороса, западних обавештајних служби и тако даље. Једна изразито антисрпска телевизија. Њој то сада не пада на памет. Ја желим да патриотска српска телевизија, приватна, која би хтела да организује телевизијски пренос овде у Трибуналу ужива исте услове какве је својевремено уживала телевизија Б92.

Председавајући судија Жан Клод Антонети: Добро. Док сте ово говорили, ја сам мало проверио да видим о чему се ради, и видим да је то ушло и хоћу да уђе у транскрипт. Док сте ви говорили, ја сам на екрану Трибунала који је посвећен емитирању приметио да се види само слика из суднице 1, суднице 2 и 3 немају никакву слику. Међутим, прије неколико секунди појавила се слика. Не знам да ли је ту некаква узрочно-последична веза, али појавила се слика из суднице као и слика из суднице 2. Дакле, у овоме тренутку се емитирају суђења, односно поступци из свих трију судница, но мало пре то није било тако. Ја ћу с тим у вези тражити ускоро објашњење тајништва, објашњење Секретаријата како би ме обавестили о разлозима зашто та слика није раније емитирана. То је оно што вам могу с тим у вези казати.

Сада ћу се бавити једним другим важним проблемом, зато што данас на дневном реду имамо више тема о којима треба расправљати. Ја не знам имате ли ви при руци Правилник, али хтио бих вам скренути пажњу, како вама тако и госпођи Дал, на одредбе правила 65 тер (х), ја ћу га врло полако читати. „Претпретресни судија ће евидентирати о којим правним и чињеничним питањима постоји слагање односно неслагање. С тим у вези он може наложити странама да предају писмене поднеске претпретресном судији или Претресном већу. Точке у којима постоји слагање или неслагање могу се у случају потребе такође наћи и у поднеску који је већ предочен али који се увек може изменити зато што се поднесак дефинира параграфом е правила 65 тер“.

Зашто ја сада то кажем, господине Шешел и госпођо Дал? Због следећег. Слушајте ме пажљиво, ово ћу вам јако полако говорити. Ја сам проучио оптужницу и предрасправни поднесак. Установио сам да се у предрасправном поднеску говори о злочинима, дакле о кривичним делима која су наведена по опћинама. Дакле, имамо одређени број кривичних дела наведених за опћину Вуковар, Зворник и тако даље. У оптужници и у предрасправном поднеску, сада морам бити јако прецизан, ево на пример за Босну и Херцеговину имамо Мостар, Воћин, Босански Шамац,

Невесиње, Зворник, затим још двије општине које се спомињу, Брчко и Бијељину. У тим општинама, како пише у оптужници, су извршена одређена кривична дела, дакле, одређени злочини. Исто тако у сарајевској регији спомиње се више места, више локалитета, навешћу само неколико њих: Грбавица, Илијаш, Вогошћа и тако даље. И ту су почињени неки злочини. У Републици Хрватској наводи се САО Славонија, Вуковар. У Републици Србији се спомиње Војводина с местом Хртковци. С тим у вези оптужба, да би установила да су та дела и почињена, мораће доводити сведоке. И за то ће требати времена.

Будући да имам искуства у раду на овоме суду, зато што се сматрам суцем који је највише времена провео на самим суђењима, могу с правом казати следеће. Споменуто искуство показује да се 80% времена троши на испитивање тужитеља, а за време унакрсног испитивања, када се доводе жртве или сведоци, њих се доводи, дакле, у сврху доказивања злочина, а оних преосталих 20%, ради се о врло важним тренуцима суђења. То су они делови у којима сведоци говоре о директној одговорности оптуженога. Дакле, 80% времена се говори о бази злочина, а 20 до 30% о одговорности оптуженог. Када оптужени буде доводио своје сведоке, тужитељство ће морати, уствари неће морати али оптужени то раде, они ће, дакле, доводити своје сведоке за базу злочина. И то такође је поступак за који треба времена. Ако у том тренутку у складу са правилима која то предвиђају оптужени призна да је почињен неки злочин у одређеној општини, онда сама чињеница да се каже да је у Вуковару било злочина ипак не значи да је оптужени одговоран за те злочине. Ради се, дакле, о нечем сасвим другом, одговорност је нешто што треба утврдити. Дакле, механизам којим се ми водимо је такав да треба довести сведоке који ће говорити о догађајима у Вуковару и за то треба времена. Али, то време могло би се искористити било од стране оптужбе било од стране одбране, односно самог оптуженога да се говори, да се расправља и о одговорности.

Ја вама сада износим ту чињеницу, ја немам никаквих овласти у овоме, ја немам никакве моћи што бих могао с тим у вези учинити, ако се тужитељ и оптужени могу договорити, ако се могу усагласити и казати да је на том и том месту дошло до разарања, дошло је до овога и онога, то ипак не значи, ако се такав споразум, таква сугласност постигне, да нетко у вези са тиме признаје кривицу. Постоје чињенице које су реалне, ја ћу вам дати један пример. Рецимо, возило које иде превеликом брзином – установљава се да је возач пребрзо возио. То је прекршај и то је чињеница. Е сада, тко је за воланом тога аутомобила, то је сасвим друга ствар. Дакле, то би могла бити слика која би вам могла показати на који начин бисмо могли остварити значајне уштеде у времену, ако тужитељ и оптужени остваре једну врсту сугласности у вези са чињеницама или са правним питањима. И онда, ако се такав споразум постигне, онда тужитељ неће морати доводити сведоке да би показао неке чињенице које оптужени признаје. Кажем признаје чињенице. Не кажем да оптужени признаје да је крив, него да се једноставно каже да је у том и том селу дошло до разарања, господин тај и тај био је малтретиран и тако даље. И онда ако је оптужени одговоран за то што је господин тај и тај малтретиран, то је сасвим други проблем. Ја вам то кажем зато што из властитог искуства закључујем да пуно времена трошимо на довођење сведока и жртава који нам кажу да су били жртве одређенога догађаја, а каткада не могу казати тко је учинио то дело које је ишло њима на штету и тако даље. У оваквом једном оквиру, дакле, оваквим начином рада, време суђења би углавном било посвећено одговорности и то би нам омогућило да се бавимо самом суштином ствари. Правилник, наиме, допушта, ради се о одредби која се јако мало користи, зато што се можда не схваћа довољно добро или зато што предрасправни суци нису мислили на то, зато што можда нису учили који је интерес у уштеди времена на једном суђењу, а ја лично видим у томе велики интерес, а да се то све изведе без правних последица по питању одговорности, што је један други проблем.

Осим тога, ако господин Шешел у оптужници сматра да постоје неки њезини делови који говоре о одређеним општинама, а да ту није потребно доводити сведоке зато што ви не оспоравате чињеницу да је неки сведок био ухапшен, притворен и тако даље, онда тужитељ, ако се тако договорите, не мора тога сведока доводити. Ја знам да ће се овде уз ово појавити један други проблем, а то је питање односно чињеница што ви доводите у питање исказе одређених сведока, на основи вашег захтева, на основи правила 77. Можда има сведока који улазе у оквир тога вашег поднеска и онда како вам је Вијеће рекло, вама је речено да можете постављати питања када дођу. Можда ће бити и сведока који ће бити потребни за вас у том тренутку, неће бити никаквих проблема, али можда ће бити и оних сведока који заправо не улазе у оквир вашег

захтева, па онда можете рећи да није потребно те сведоке доводити. Ето, то сам вам хтио рећи, зато што је моја дужност вама скренути пажњу на све ово и то је нешто што је предвиђено Правилником. Господине Шешел, ја бих хтио чути ваш став о овоме.

Проф. др Војислав Шешел: Ја се у потпуности са тим слажем, господине судијо. Ја сам конструктивност и добру вољу показао по том питању већ 2003. године. Овде се суочавамо са два проблема. Прво, ми у процес сада улазимо са једним хаотичним стањем. Оптужница је скраћена прошле године, а Тужилаштво уопште није смањило број сведока ни број доказних предмета. Наложено је да се избаци база злочина за Воћин, целу Западну Славонију, Шамац, Брчко, Бијељину и нека места у Херцеговини и то је избачено из оптужнице. Међутим, појављују се на списку сви сведоци који су планирани да сведоче о бази злочина у тим местима, на тим локацијама и остали су сви доказни предмети. Шта то онда значи? Зашто је скраћивана оптужница? Са једне стране Тужилаштво намерава да доказује базу злочина, а са друге стране ту конкретних оптужења у оптужници нема. То је једно нерешено стање на које ја већ дуже време указујем. Није ни претпретресни поднесак Тужилаштва саображен новом тексту оптужнице. Зашто је то тако? Ја сам апеловао, господине судијо, да ви не дозволите да са таквим нерашчишћеним стварима уђемо у процес. Ја очекујем, пошто имате још скоро месец и по дана времена, односно нешто више од месец дана, да то и урадите.

Друго, ја сам био спреман 2003. године на разговор са Тужилаштом који је понудила главни тужилац Карла дел Понте. Мој једини услов је био да присуствују моји правни саветници. Ми смо могли већ тада да прођемо кроз текст оптужнице и да тачно констатујемо које ствари нису спорне, које су ствари спорне. Ја сам и данас спреман на то под условом да присуствују моји правни саветници и по један истражитељ за сваку ову оквирну базу злочина. Дакле, један за Вуковар, један за Војводину и Хртковце, један за Зворник, један за Сарајево, све локације у Сарајеву и један за Херцеговину, све локације.

Ја сам спреман на тај детаљан разговор и расправу, да видимо шта је спорно, шта није спорно. То би Тужилаштву и суду уштедело велике ресурсе, а вероватно би и смањило интензитет ваше намере да већину сведока доводите са унапред написаним изјавама које иду директно у спис, што је противправно, што је апсолутно противправно и што ће довести до тешке неправде у овом процесу. Ја ето и сада показујем добру вољу да се то спречи како би Тужилаштво онда доводило сведоке вива воце који би сведочили о питањима моје евентуалне личне одговорности или неодговорности. Да се не замајавамо споредним питањима. Ако ово остане како је сада, онда ћу ја са истим интензитетом саслушавати сведоке који сведоче о бази злочина, где сам интимно свестан да се злочин десио и оне сведоке који лажно мене оптужују да имам било какве везе са злочиним. Дакле, моја добра воља још увек постоји, али под овим условима. Тужилаштво је 2003. године начелно прихватило разговор, али није прихватило присуство мојих правних саветника. Ево, ја овог пута понављам ту понуду, тај би разговор једно два три дана могао темељито да се обави. Ја сам на то спреман и то би уштедело и мени много посла, и суду и Тужилаштву.

Председавајући судија Жан Клод Антонети: Добро, ја сам вас врло пажљиво слушао, господине Шешел. Тачно је да сте ви ово већ прије нешто времена казали. Ја не знам је ли госпођа Дал добро разумела оно што сте говорили. Ви сте, како сте управо и сада казали, предложили да се састанете са тужитељима и установљавам да се ништа с тим у вези није догодило.

Госпођо Дал, ја ћу направити следеће и даћу вам реч, али ја ћу донети налог и то ускоро, не усмени налог, зато што је ово врло важна ствар. Ја ћу се у том налогу позвати на правило 65 тер (х), позваћу се на записник са седнице и на предлог који је изнео господин Шешел, те ћу наложити да се врло скоро након тога састанете са оптуженим, којему ће помагати његови сурадници, наравно, како би се поступило у складу са релевантним одредбама Правилника у вези са усаглашавањем односно постизањем споразума између страна у вези са чињеницама и неким правним питањима. Ако једни и други постигнете такав споразум, који би омогућио да се један број сведока не мора позивати на сведочење, како господин Шешел каже, а то сам и ја већ раније казао, то ће за Међународни суд и за његове ресурсе представљати врло битну уштеду у времену.

Морам казати да, од када водимо ове статусне конференције, а то је сада више од девет месеци, господин Шешел је стално показивао добру вољу за сурадњом и ја бих хтио да и Тужитељство покаже такву вољу. Реците, госпођо Дал, што имате с тим у вези рећи. Ово вас можда

изненађује али мене не изненађује то да би господин Шешељ био спреман на све ово, али како, он каже је. Што ви кажете на све то?

Тужилац Кристин Дал: Први одговор је да је господин Шешељ једноставно у криву када говори о корацима које је подузело Тужитељство у вези са одлуком по правилу 73 бис. Тужитељство је заправо у великој мери смањило и број доказних предмета и број сведока који се односе на базу злочина која је макнута из оптужнице, што је у складу са одлуком. Остају још доказни материјали и сведоци које ћемо довести како бисмо доказали образац понашања у вези са оптужбама које се стављају на терет, а такође размишљамо и о томе да извршимо још даљња смањивања у доказном материјалу у вези с тим доказивањем обрасца како бисмо мудро и делотворно искористили време које је додељено Тужитељству за извођење својих доказа. Господин Шешељ приговара, односно његов приговор на примања белешки из предрасправног поднеска о контурама доказног материјала је нешто о чему је веће већ донело одлуку и ја претпостављам и верујем да то решава ово питање. Наиме, ради се о томе да се њега на правичан начин обавести а не да се заправо тужитељеви докази изводе материјалом који не улази у оквир оптужнице.

Што се пак тиче састанка са господином Шешељем, о томе смо разговарали већ на статусној конференцији, ми смо отворени за такву могућност под адекватним увјетима. Ја сам позвала господина Шешеља да ми пошаље писмо и да ми у њему каже што хоће, што жели. Ја нисам добила никакву другу обавест, никакав други допис с тим у вези и сматрала сам да је ствар решена. Ми бисмо, наравно, били спремни да се састанемо са њиме и да видимо постоје ли ствари, постоје ли подручја у вези с којима се можемо усагласити. Међутим, постоји неколико поднесака у вези са пресуђеним чињеницама којима се он противи. То представља заправо дугачак попис чињеничних точка о којима се може разговарати, но он није дао одговор на то, на питање у којем су му постављена та питања како се и тражило на основи правила о предрасправном поднеску. Ми јесмо ту преписку обухватили како бисмо показали своју спремност односно наш покушај да постигнемо споразум. Ако господин Шешељ жели показати да је спреман разговарати и да је спреман прихватити и ако хоће, дакле, да неко дође с њиме, ми ћемо његов захтев врло пажљиво размотрити и установити који ће бити наши кораци који би били с тим у вези.

Председавајући судија Жан Клод Антонети: Ми, такође, поздрављамо и вашу вољу да се то питање реши. Мени би било сасвим довољно и било би сасвим у реду, неопходно наиме да се састанете. То са друге стране не значи да ћете се било ви или господин Шешељ усагласити са неким чињеницама, но можда хоћете. Ја о томе сада још ништа не знам. Наравно, покушајте, то би могло бити и продуктивно, а можда и не. Али ако се тако направи, онда ћемо знати да су сви покушали дати све од себе да се постигне максимум. Тачно је да се господин Шешељ не слаже са одређеним утврђеним чињеницама, међутим, ако се буду овакви разговори водили, можда ће доћи до усаглашавања у вези са неким стварима. Ја се стварно надам да се може пронаћи решење.

Сада још једну ствар морам казати па ћу поново дати реч господину Шешељу. Што се тиче правила 73 бис, господине Шешељ, у вези са опћинама Брчко, Бијељина и Босански Шамац Вијеће је донело одлуку 20. 9. 2007. године, ви можда нисте још добили превод те одлуке на ваш језик, но ја ћу вам прочитати неке ствари из тога, зато што можда ви нисте добили превод. Дакле, речено је следеће. Да предрасправни судија сматра да су одредбе одлуке изнесене јасно и несумњиво се тражи да се постигне одлука, поготово у параграфу (8), налажући да оптужени не износи доказни материјал у вези са базом злочина у вези са догађајима у западној Славонији, Брчком, Бијељини и Босанско Шамцу. Оптужба може изнети доказе који се не односе на инкриминиране чињенице за места злочина, која се налазе у западној Славонији. Одлука не значи да се ради о инкриминираним чињеницама, а то значи да оптужба неће морати доводити те сведоке. Али, да ако оптужба буде хтела установити односно утврдити у вези са удруженим злочиначким подухватом, онда ће Расправно веће одобрити тужиоцу да изводи доказе иако се та опћина не налази на списку. Ето, то то заправо значи. Најбоље би било да ви прочитате ту одлуку која ће вам се превести на ваш језик, у којој је све то објашњено. Али, ради се о једној мањој ствари у вези са оним, односно у односу на оно што сам рекао малопре, о оним главним чињеницама, наиме да су злочини почињени у одређеним опћинама и уколико нема спора у вези с тиме, да су та дела почињена али без извођења закључака о одговорности оптуженога, онда може доћи до тога да се стране усугласе односно да се признаје постојање чињеница, али без извођења даљњих закључака.

Но да би се то постигло, ви морате међусобно разговарати. Ако постигнете споразум, тим боље, ако споразума не буде било, ја ћу дати све од себе како би се пронашло решење. Ето, то сам вам хтио с тим у вези рећи. Ја ћу донети врло скоро налог у вези са тиме и њиме ћу вас замолити да ступите у контакт и да покушате постићи споразум. Господине Шешељ, изволите.

Проф. др Војислав Шешељ: Господине судијо, ја још нисам добио вашу одлуку од 20. септембра. Али постоје овде неке чињенице које су непобитне и госпођа Дал није изнела истиниту информацију по питању тих чињеница. Ниједан доказни предмет према списку који ми је достављен пре неколико месеци није одстрањен, осим доказних предмета који су одстрањени уз напомену да је реч о дупликатима. А до сада сам добио доказне предмете до броја 2500. Само су дупликати одстрањени, а остало је још дупликата, што сам ја сам установио. Ево, пети пут сам сада добио књигу Борислава Јовића, пети пут!

Друго, прошле године је на списку било 105 сведока, сада је 106. Који је то сведок базе злочина за ова побројана места избачен са списка? Ниједан. Сви сведоци базе злочина су остали који ће причати причу шта се њима лично десило, а никада мене у животу нису ни видели нити ме могу довести у везу са оним што се њима десило на тим локацијама. То су непобитне чињенице. Е сада ви можете ту да радите шта год хоћете. Ја ништа нисам захтевао од Тужилаштва у погледу усаглашавања неспорних чињеница. Ја сам изразио спремност и добру вољу, ја Тужилаштву по том питању нећу да пишем никакав захтев. Њихова иницијатива, иницијатива лично Карле дел Понте још из марта месеца 2003. године је да се тај разговор обави, али тада им нису одговарали услови обављања разговора, дакле у присуству мојих сарадника, правних саветника и истражитеља који су задужени за ове оквирне локације, пет оквирних локација. Јер, ви знате, мој предмет је утолико најкомпикованији у овом трибуналу јер ми се суди за злочине на подручју три државе. Ја сам то свео на пет главних истражитеља. На разговор сам спреман. Додатни услов је да се све снима видео камером и да ми се да снимак по обављеном разговору. То је, иначе, нешто што је пракса Тужилаштва у разговору са свим другим оптуженицима. Никаких других услова немам. Али да ја вучем за рукав Тужилаштво, не пада ми ни на крај памети. Ја показујем добру вољу и спремност. Ако њима не значи та добра воља и спремност ништа, онда неће ни бити таквог разговора.

А сада госпођа Дал одговара мени па каже – ја оспоравам већ пресуђене чињенице. Па наравно да их оспоравам, када су нетачно пресуђене, када су неистините. И оно што је пресуђено и правоснажно пресуђено може бити предмет оспоравања и у другим процесима и у стручној јавности, и у правној науци. Нико то не може спречити. Па ни мене нико у томе не може спречити. Ја сам спреман да прођемо кроз цели текст оптужнице, чак да исправимо и нетачне биографске податке које тамо наводе, у преамбули оптужнице и нетачне биографске податке ми наводе, а камоли све остало. Могу вам рећи који су то нетачни биографски подаци, ако вас интересује, један или два, па да видите да сам у праву. Али ја да од њих то захтевам, ја то нећу. Спреман сам, у року од десет дана долазе моји правни саветници, долазе главни истражитељи, разговор три дана, пет дана, десет дана, ми то можемо да обавимо до половине октобра и тада можете имати већ једну сређенију ситуацију. Ако они од мене захтевају да пишем писмени захтев, онда никада до тога неће доћи.

Председавајући судија Жан Клод Антонети: У реду. Као што сам већ рекао, у најкраћем року ћу донети одлуку о овом питању.

Сада бих желео да се позабавимо једном другом потешкоћом и желео бих да о томе поразговарамо са Тужилаштвом. И даље у складу са правилом 65 тер (х), а овде се обраћам Тужилаштву. Госпођо Дал, у оптужници се помиње удружени злочиначки подухват. У оквиру овог удруженог злочиначког подухвата наводе се одређена лица која су у истом учествовала. Ту су господин Шешељ, господин Милошевић, Карауић, и тако даље и тако даље. То стоји у оптужници. Ја сам пажљиво проучио претпретресни поднесак и установио сам да у том претпретресном поднеску ви излагате циљ удруженог злочиначког подухвата који се састојао у протеривању несрпског становништва у ове три републике, затим модус операнди, који је обухватао масакре и одређене злочине, односно кривична дела, и такође, у свом претпретресном поднеску указујете на улогу господина Шешеља која се састоји из три саставна дела: улога пропагандисте, улога у регрутовању и тако даље. И на овај начин је састављен претпретресни поднесак. Међутим, ја себи постављам следеће питање, а верујем да ће и моје колеге ово питање себи такође поставити. Када је реч о овом удруженом злочиначком подухвату који се помиње у оптужници, а односи се на

појединце од којих је један овде присутан, дакле, да ли је постојало неко порекло овог подухвата, да ли су се они међусобно сусрели, каква веза постоји између ових различитих појединаца. А ја то не видим у оптужници. А то не видим ни у претпретресном поднеску. Уколико је постојао подухват, уколико се створио један ентитет појединаца који су имали циљ, онда се они састају, расправљају, израђују планове, спроводе одређену стратегију, а потом то неки други спроводе у дело. Међутим, у оптужници и у претпретресном поднеску не јавља се ништа што претходи подухвату. Ништа што му претходи није заступљено. Стиче се утисак да се полази од констатације да постоји подухват и онда се проучава какве је он последице имао. Међутим, пре него што се дође до самог подухвата, можда би требало поставити питање о постојању тог подухвата и о везама између лица која се помињу у оптужници: господина Бабића, господина Карауића, господина Шешеља, господина Милошевића и тако даље. Е сада, госпођо Дал, да ли у оквиру исказа сведока ви имате намеру да одговорите на ово питање или о томе никада нисте размишљали, полазећи од идеје да је, што се вас тиче, подухват реалност и о томе више нема потребе да се говори?

Тужилац Кристин Дал: Ми ћемо изводити доказе да бисмо утврдили овај ентитет. Ми нећемо претпостављати да је такав ентитет постојао уколико Претресно веће жели да чује подробније објашњење у вези са постојањем удруженог злочиначког подухвата и различитим поступцима учесника у истом. Наравно, Претресно веће то може да тражи али то је приказано у сажетку исказа сведока који смо ми до сада већ предочили.

Председавајући судија Жан Клод Антонети: У реду. Господине Шешељ, да ли ви имате неко становиште или коментар о овом питању?

Проф. др Војислав Шешељ: Господине судијо, очигледно је реч о једној предрасуди покуљеној из других предмета. Пред овим трибуналом само су Срби осуђивани за учешће у удруженом злочиначком подухвату. Било је покушаја да се то унесе у оптужницу против Лимаја и других па је одбачено. И сада постоји покушај да се то уведе у оптужницу против Готовине и других. Ни код ког другог то није постојало. Ја ћу оспоравати сам концепт удруженог злочиначког подухвата. Онда ћу оспоравати његово постојање на српској страни. И на крају ћу оспоравати сопствено учешће у било каквом удруженом злочиначком подухвату. Ја ниједан доказ још нисам добио да сам ја заиста био у неком удруженом злочиначком подухвату. Поготово не могу бити у удруженом злочиначком подухвату са људима са којима сам све време рата био у жестоком сукобу. Са Вељком Кадијевићем, Благојем Аудићем, Александром Васиљевићем, само неке од њих да наведем.

И још једна ствар која се дешава. Структура те подвале која се зове удружени злочиначки подухват у погледу персона које су укључене мења се од предмета до предмета. У мојој оптужници је један број лица наведен, у оптужници против Милошевића други, у оптужници против Крајишника трећи и тако даље. Нека имена се понављају, али се и нека нова појављују код једнога, којих код других нема и тако даље. То је такође ствар једног великог хаоса који је намерно направљен јер се удружени злочиначки подухват најрадије примењује онда када нема никаквих конкретних доказа против оптуженог. Нема доказа да су добровољци Српске радикалне странке извршили злочине у одређеним местима, на одређеним локацијама. Онда Тужилаштво каже – злочине су учиниле српске снаге, а међу српским снагама су били добровољци Српске радикалне странке. А онда сам ја одговоран за учешће у удруженом злочиначком подухвату јер је дошло до злочина. Са тог аспекта оптужница уопште није јасна. Тужилаштво ме мора довести у директну везу са конкретним злочинима, било који облик директне везе.

Овде се удружени злочиначки подухват и говор мржње третирају као облици извршења. Њих Статут не предвиђа али су у концепцији Тужилаштва заправо дефинисани као посебна кривична дела. Само учешће у удруженом злочиначком подухвату је кривично дело и по пракси овога суда подлеже кажњавању, санкционисању, без обзира да ли постоји конкретна одговорност за неки од злочина. Једино у мом случају измишљено је ново кривично дело – говор мржње. То кривично дело никада није постојало у обичајном међународном праву. А сада се каже – говор мржње као облик извршења. Значи, ја изговарам мржњу а та мржња непознате људе мотивише да изврше кривично дело. Ја ћу сада изговорити неке ствари што ће мотивисати неког човека да убије своју жену, на пример или слично. То су небулозе. Због тих небулоза ова оптужница за мене и јесте једна посланица у стручно-правном погледу, наравно. Али, ви би требали да размислите куда то води. Откуд то кривично дело говор мржње.

Тужилаштво се позива на преседан Међународног суда за Руанду. Догађаји у Руанди који су санкционисани пресудама Међународног суда за Руанду десили су се након догађаја које временски покрива оквир моје оптужнице. Значи, ни тај преседан не може да се примени. Друго, у случају Руанде оптужени су и кажњени људи за геноцид јер су јавно позивали на геноцид. Каже се говор мржње али су изричито позивали на геноцид. И код њих је доказан долус специалис. Долус специалис се тражи једино за геноцид. Код њих је, дакле, наводно, ја не знам да ли је тачно доказано или није, али каже се да је доказана намера, да је доказан умишљај да изврше геноцид. У кривичним делима која се мени приписују нигде се не тражи долус специалис. Дакле, у кривичним делима која се мени приписују може бити реч о личном извршењу злочина подстицања другог. Знате какво треба да је подстицање – директно, а не у алузијама. Може бити у конклюдентним радњама на лицу места, то не спорим. Али не може неко што је слушао моје програмске говоре које држимо у име партије рећи – е то је њега мотивисало да изврши конкретан злочин. То су небулозе. Или да сам наредио неке злочине или тако даље.

Ми се овде сусрећемо са великим низом врло занимљивих стручних питања. Удружени злочиначки подухват Тужилаштво не може да докаже јер није постојао. А да је случајно постојао, не може да докаже моје учешће у њему. Али оно и не сматра да је обавезно да то доказује. Тужилаштво каже – постоји и завршена ствар. И све ово друго треба да закључимо да је урађено у оквиру тог постојећег удруженог злочиначког подухвата. Ја планирам да од ова четири сата која сте ми дали на располагање, најмање један сат говорим о том питању, о питању оптужбе за учешће у удруженом злочиначком подухвату јер то сматрам најважнијим питањем. Ако то оптужење падне, пада све остало, јер онда конкретно заиста нема ништа. А Тужилаштво се уопште не труди око тога. Они до сада ни вас нису успели да убеду да тако нешто постоји и да сам ја у томе учествовао. Мене, наравно, не могу убедити. Како ће убедити стручну јавност.

Наравно, ви сте покренули једно веома озбиљно питање, а то питање би такође требало да буде решено пре статусне конференције, па ја предлажем да ви наложите Тужилаштву да писмено објасни своје схватање суштине удруженог злочиначког подухвата, његовог постојања на српском примеру и мог евентуалног учешћа у њему. Ја сам пре неке три године поднео Тужилаштву у склопу пројекта моје посебне одбране елаборат о мом супротстављању концепту удруженог злочиначког подухвата. Претпостављам да то још није преведено на енглески језик, пре три године су то добили. Тај елаборат је на неких 150 страна. Ви се можете информисати да то постоји у Тужилаштву, не знам да ли су вама то и доставили, ја сам у складу са Правилником о поступку и доказима само њима послао. И они сматрају да су завршили ствар, примили, неће да преводе, овде ме залепе неким етикетама: нерелевантно, небулозно, овакво, онакво и завршена ствар. То ће се опет вратити. Оно што избаце на врата враћа се са прозора ако није апсолвирано како треба. За говор мржње такође мислим три елабората да су поднесена, такође нису преведени. Ништа, преводиће се овде стрпљиво у судници. Када их овде донесемо, овде ћете их преводити док будем саслушавао сведоке оптужбе, а које нису хтели превести на време.

Председавајући судија Жан Клод Антонети: Господине Шешел, ово што сте до сада рекли омогућава ми да сместа успоставим везу са правилом 67, јер управо сте рекли нешто веома важно. Мислим на ред 16, страницу 31 транскрипта. Кажете да сте упутили Тужилаштву 150 страница о удруженом злочиначком подухвату и да их Тужилаштво није дало на превођење. Ви постављате питање да ли се Претресно веће са тиме упознало. Не, Претресно веће се са тиме није упознало јер је реч о процедури између страна. Претресно веће није у то укључено. У оквиру ове процедуре она се дефинише правилом 67. Оно што ја могу да кажем је следеће. Почев од септембра 2003. па до 7. јуна 2006. године ви сте предали петнаест докумената у складу са правилом 67 (а) и (и). Седмог новембра 2006. године Тужилаштво је изнело одређена запажања и ево шта је у том свом спису навело Тужилаштво. Документи по 67 (а) не садрже назнаке у вези са сведоцима које оптужени намерава да позове у складу са правилом 67 (а), (и) и (б). Друго, документи по 67 (а) нису у правом смислу обавештења о посебној одбрани већ представљају или обухватају псеудоправне или чињеничне аргументе, тираде против сведока Тужилаштва, површне и непримерене аргументе, гомилу транскрипата са разговора, који су се накупили током година. Ови документи поднети под 67 (а) више личе на претпретресни поднесак. Из свих ових разлога Тужилаштво није сматрало неопходним да се преведу сви документи по 67 (а) у целости и да обавести оптуженог о сведоцима које намерава да позове како би побили посебну одбрану. Дана 12. јуна 2006. године ви лично, господине Шешел, сте одговорили и рекли сте следеће, сажећу

ваше речи. На вама је да донесете одлуку о типу и форми ваше посебне одбране, Тужилаштво мора да вас обавести о именима сведока које намерава да позове како би се побила посебна одбрана или да вас обавести о томе како нема намеру да износи доказни материјал како би побило наводе оптуженог. И написали сте да чињеница да Тужилаштво одбија да се документи поднети по 67 (а) преведу на тај начин блокира изношење посебне одбране од стране оптуженог. Такође сте поставили питање како ће Претресно веће моћи да донесе одлуку о вашој одговорности уколико ови аргументи о посебној одбрани нису преведени. Ви сте тражили да или Секретаријат или Тужилаштво дају ова документа на превод. Ето, то би био историјски приказ свега што се до сада одвијало, а оно што ја могу да установим јесте да је дошло до одређеног застоја.

Ви сте навели Тужилаштву – ево ово ће бити моја посебна одбрана, и тако даље и тако даље, а Тужилаштво је одговорило речима да то неће превести јер са њихове тачке гледишта то не одговара посебној одбрани. И сходно томе Тужилаштво не наводи ни који ће сведоци побијати ваше наводе и тако даље. Ето докле смо стигли. У реду. Е сада, могао бих да вам прочитам правило 67. Међутим, ви га познајете подједнако добро као и ја. Све што могу да кажем, а и вама ћу дати реч, јесте следеће. У овој фази поступка Претресно веће нема надлежност да доноси одлуку о посебној одбрани. Међутим, Правилник дозвољава оптуженом да Тужилаштву стави до знања којим ће средствима одбране прибећи. Оптужени може да каже сада – ја са своје стране нисам видео ова документа која нису преведена, што јесте тешкоћа. Малочас је господин Шешељ дао једно излагање о долусу специјалису унутар удруженог злочиначког подухвата и када је оспоравао ову тезу, можда је желео да зна које ћете сведоке довести како би ту тезу оспорио. Међутим, пошто ви нисте одговорили, он не може ништа да предузме. Ето, и због свега тога желим да кажем следеће. Један састанак, тај састанак за који се надам да ће се ускоро одиграти, можда ће вам омогућити да отклоните неспоразуме или двосмислености које постоје између вас. Господине Шешељ, изволите, имате реч.

Проф. др Војислав Шешељ: Господине судијо, не може се мој толики рад и труд мојих сарадника на припремању елабората о посебној одбрани ниподаштавати са неколико реченица у смислу потпуне стручне дисквалификације, а да се то и не прочита. Правило 67 (а) став 1, тачка б сасвим је јасна. Обавештавам тужиоца о својој намери да изнесем неку посебну одбрану. Посебна одбрана је, дакле, посебна у односу на све уобичајене видове одбране. Овде се предвиђа и могућност постојања сведока. Али сведок није једини доказ у овом процесу. Постоје и други докази, материјални докази, постоје теоријски докази, теоријски аргументи као докази на крају крајева. Ја вама могу довести хиљаду сведока који ће доказати да су римске папе Јован Павле Други и Бенедикт Шеснаести главни кривци за рат на Балкану. Хиљаде сведока. Моји сведоци могу бити сви живи аутори књига које сам ја цитирао у оним хрестоматијама које сам приложио. То је теза моје одбране. Удружени злочиначки подухват је постојао, али на супротној страни. На страни Ватикана, Америке, Немачке, НАТО пакта, Европске уније. Ту је удружени злочиначки подухват, који се састоји у намери да се разбије Југославија, да се изазове рат да би се стационарале трупе НАТО пакта у условима грађанског рата и да се Србија осакати. Зашто да се осакати Србија? Јер смо ми Срби мали Руси, блиски веома Русима и етнички и културно и у сваком погледу, руски савезници, па док је Русија слаба, да се уништи и Србија. Јер се знало да Русија не може вечито остати слаба. То је моја теза. На ону њихову недефинисану тезу о мом учешћу у неком српском удруженом злочиначком подухвату, ја износим сасвим конкретизовану тезу да је Папа главни челник западњачког удруженог злочиначког подухвата против српског народа и да је крив за све злочине. На 4000 страна ја сам то образложио и документовао. Ја сам четири књиге о томе објавио. Јер ја ништа не радим узалуд. Све што напишем једног дана ће бити објављено.

Затим постоје три елабората о говору мржње, где ја доказујем да су западни државници и хрватски и муслимански политичари много теже примере антисрпске мржње изговарали у јавности од свега онога што се мени приписује. Да ли је то вид посебне одбране? Па наравно да јесте. То је заиста вид посебне одбране. Конкретним цитатима које могу поткрепити и документима, приложићу неколико хиљада докумената уз то, ако је потребно. Нису од мене то тражили. Чим затраже, ја достављам.

Затим елаборат о удруженом злочиначком подухвату. Елаборат којим се анализом мојих говора показује да сам приликом упућивања добровољаца Српске радикалне странке у рат скретао пажњу на поштовање међународног ратног права, хуман третман ратних заробљеника,

цивила непријатељске стране, забрањивао пљачку, забрањивао било каква кривична дела, онолико колико је мој политички ауторитет то могао мени да дозволи. Ја нисам имао правни ауторитет или ауторитет власти. Дакле, то је све садржано у тим елаборатима. Три мислим да имам елабората којима доказујем да су одређени сведоци Тужилаштва људи које је Тужилаштво већ наговестило као моје сведоке или оних за које сам ја претпоставио да ће их сигурно довести јер су претплаћени сведоци у другим предметима; где показујем да је реч о некадашњим шпијунима српске тајне полиције, шпијунима страних обавештајних служби, износим чињенице које могу документовати анализама српске службе безбедности за неке од њих. Ево да им сада не помињем имена, да не скаче госпођа Дал као опарена одмах. А све то постоји у тим елаборатима.

Председавајући судија Жан Клод Антонети: Господине Шешељ, као претпретресни судија установио сам да постоји једна тешкоћа када је реч о правилу 67. Уочавам да сте ви обелоданили Тужилаштву документа и тако даље, ви сте сада изложили одређену тезу. Могу да установим да Тужилаштво у том погледу није остварило никакав напредак. Желим да вам најавим да ћу и о овоме издати један налог, у којем вас позивам да у року од 30 дана, дакле даћу вам на располагање месец дана, упутите Тужилаштву једну нову, консолидовану верзију ваше посебне одбране. И ви ћете један примерак тога обелоданити и Већу. Међутим, ја вас молим и од вас тражим да поштујете практично упутство о броју страница и броју речи како бисмо избегли да се нађете пред класичном ситуацијом када Тужилаштво каже – то превазилази оквире упутства и не морамо ово да узмемо у обзир. Према томе, ја вас молим да направите једну синтезу, а уколико има неких елемената које нисте у стању да уклопите у тих 3000 речи, ви их ставите у анекс. Ставите их у додатак. Тај документ који ћете ви поново послати Тужилаштву, уз то да један примерак иде Већу, тај документ треба врло лако да се преведе на енглески. Пошто ћете га ви писати на свом језику, неопходно је да се преведе на енглески и важно је да он буде веома сажет. Међутим, пре него што упутите овај документ, ја вас позивам да прочитате, нажалост, немам то сада пред очима, молим вас да прочитате члан 31 Статута Међународног кривичног суда. Кажем вам, у питању је члан 31 Статута Међународног кривичног суда. И ту се предвиђају различите категорије посебне одбране. Ваш документ може да се надахне овим Статутом уз вашу властиту аргументацију и то би нам омогућило да остваримо неки напредак. Јер када је о овоме реч, дошли смо до једног застоја. Неопходно је да то превазиђемо. Можда ћемо то успети да превазиђемо када се ви будете састали, међутим, упркос томе ја ћу донети једну одлуку у којој тражим од вас да у року од 30 дана упутите нови консолидовани документ о овом питању. Такође од вас тражим да саставите овај документ у складу са чланом 31 Међународног кривичног суда. Јер не постоји судска пракса на овом кривичном суду када је реч о овом питању. Ето, то сам желео да вам кажем. Приморан сам да предвидим једну паузу од 20 минута из техничких разлога. Видимо се за 20 минута, хвала вам.

Устаните, молим.

(пауза)

Председавајући судија Жан Клод Антонети: Настављамо са расправом. Господине Шешељ, ја бих сада говорио о једној другој важној теми. Ради се о питању ваших сурадника и финансирања ваше одбране. Као што знате, 30. јула 2007. године већ је донесена одлука са тиме у вези, али има још један проблем који је преостао. Одлука која је донесена 30. јула 2007. године предвиђа два увјета. Прво је – терет доказивања о слабом имовинском стању је на оптуженоме, а друго, чињеница је да један или више сурадника морају испуњавати одређене увјете из Правилника.

Е сада доказ о слабом имовинском стању. Господине Шешељ, ја вам кажем да ви, како сам већ и рекао, али понављам, морате о томе разговарати, морате се састати са службама Секретаријата како бисте Секретаријату подастрели доказе који би њима омогућили да кажу да сте ви заправо особа слабог имовинског стања. Подсећам, то је већ речено и то је нешто у вези с чиме морате остварити контакт са тајништвом и ја мислим да више не морамо о томе говорити.

А сада питање сурадника. Ја знам да сте се ви у задње време били у контакту са Секретаријатом и хито бих вас умирити у вези са неколико забринутости, са неколико страховања које ви показујете. Наиме, сама чињеница да ви располагете правном помоћи, да имате право на правну помоћ приликом суђења, ви знате да ја немам чаробни штапић којим могу створити новац. Ради се наиме о фондовима, о јавним фондовима, Фондовима уједињених народа. А на нивоу

трошкова и контроле трошкова постоји процедура и постоји администрација која то регулира. У овоме поступку да би се избегле, рецимо, оптужбе или могућност корупције или утаје фондова, потребно је да особе које улазе у механизам тих фондова односно средстава имају барем одређена уверавања о томе да се та средства неће злоупотребити за неку нелегалну сврху. Сурадници који су назначени а треба видети прво што је заправо, шта значи израз „сурадник” у овој одлуци. Наиме, може се сматрати да ви имате једнога главног сурадника, а то је господин Зоран Красић, који је особа која вам помаже приликом израде разних захтева и поднесака, а осим тога имате и друге сураднике који нису овај главни, дакле први сурадник, него се ради о другим, помоћним сурадницима. Ако сам ја добро схватио, јер ви сте ми казали прошли пут да је господин Славко Јерковић адвокат из Одвјетничке коморе Београда. Дакле, ако сам добро разумео, ради се о адвокату. Будући да је тако, довољно је казати да је господин Јерковић сурадник који на основи правила 45 Правилника о поступку и доказима представља особу која задовољава увјете. Ето, то је проблем са којим смо суочени до сада. Господине Шешељ, још се ствар није помакла с мртве тачке, па бих ја хтио да ми ви кажете каква је сада ситуација и на какве тешкоће наилазите.

Проф. др Војислав Шешељ: Господине судијо, прво бих вам рекао нешто поводом последњих ствари које сте изнели пред крај прошлог дела седнице. Ја ћу прихватити ваш налог и у року од 30 дана у највише 3000 речи доставити вам консолидовану верзију посебне одбране, али бих вам скренуо пажњу да ни упутство о дужини поднесака уопште не третира ово питање посебне одбране и достављања посебне одбране Тужилаштву. То уопште није регулисано упутством. Ви знате шта ја мислим иначе о правној снази тог упутства, мислим да је то препорука, а не општеобавезујући акт. Али ја ћу ово стриктно сада поштовати, ових 3000 речи. Морам вам само скренути пажњу да се упутство уопште не тиче тог вида моје комуникације са Тужилашвом. И друго, ја никада нисам прекорачио распоне Тужилаштва у достављању различитих докумената и никада нећу до краја процеса, иако ћу се трудити да будем ту негде близу њиховог врха по питању броја папира.

Што се тиче финансирања одбране. Ја сам имао састанак са Борисом Петровом, шефом ОЛАД-а и Борис Петров је потврдио сва моја страховања. Заправо, Борис Петров на одређени начин у име Секретаријата покушава увести пометњу међу чланове мога тима. Жели изазвати неке унутрашње размирице. Он ме је чак наговарао да поднесем жалбу на вашу одлуку. Ја сам то одбио. Рекао сам – вама сам обећао да нећу поднети жалбу и остајем при томе. Секретаријат покушава да избегне плаћање. То плаћање, наравно, и даље остаје мој трајан захтев, али то није никакав услов са моје стране. Да кажем – нећу се ни бранити ако не платите. Ја ћу се бранити. Ја ћу се бранити овде сам и буквално ћу бити сам. Уопште не мислим више много ни времена ни нерава да трошим по том питању. Мој главни правни саветник је Зоран Красић и ако дође до финансирања моје одбране од стране међународног суда, то мора ићи преко Зорана Красића, јер само он зна колико су сви остали радили и само он може праведно да тај новац расподели, јер је урадио највише.

Друго, ја сам схватио подвалу којој тежи Секретаријат. Они би хтели на неки начин Славка Јерковића као адвоката да промовишу у својеврсног кобраниоца, да би га онда могли ставити у непријатне ситуације у току процеса. Или Секретаријат или судско веће и тако даље. Кобраниоца у овоме предмету неће бити. Ја сам једини бранилац. Ја не смем ни да ризикујем да судско веће у случају неког деликатног сведока каже – одлучили смо да овога сведока не саслуша оптужени него његов сарадник Славко Јерковић. У том случају ја одмах дајем Славку Јерковићу да напусти судницу. То је за мене трајна опасност.

Председавајући судија Жан Клод Антонети: Само мало, не, не, не, не, ја вас одмах морам умирити. Ја знам да овде има више неспоразума, читав низ. На срећу, ви сте мени сада то казали, зато што ћемо све неспоразуме врло брзо уклонити. Прво, ваши сурадници неће узети ваше место и ваш посао за време унакрсног испитивања или уопће постављања питања. Дакле, ви сте једина особа која то ради. Дакле, ја ни у једном тренутку нисам постављао питање, нисам ни у једном тренутку нити помислио да би господин Славко Јерковић могао у ваше име или на вашем месту постављати питања. Дакле, с тим у вези немојте се ни мало бојати. Ви сте, дакле, особа која се брани сама, која изводи своју одбрану и ја вам морам казати да ја уопће нисам задовољан са чињеницом да сте ви можда морали или да се од вас тражило да учините нешто друго односно да поднесете жалбу на моју одлуку. Тако се не би требало радити. Господин Јерковић је један од

ваших сурадника. Тај тим који ви имате је овисан потпуно о вама, ви одлучујете ко је главни, ко је други, а ко је трећи. Дакле, то је ваша ствар и ваш проблем. Нико нема право у то се уплитати. Ви сте тај који доноси одлуку у вези са улогом и пословима свих. То је ваша властита одговорност. Једини проблем који преостаје, а молим вас, добро размислите, је тај што Секретаријат жели бити увјерен да ће средства која се исплаћују бити искориштена на адекватан начин и то њима треба име особе која је један од ваших помоћника, која се налази у Београду или негде другде, и која је адвокат. Зашто тај захтев? И ви сами знате, адвокат или професор права зна да је то захтев који представља захтев поштења и угледа, наиме да особа која је вама помоћник, која вам је асистент задовољава све увјете који се траже, и да је професионална особа и да је часна. Будући да је господин Јерковић и адвокат или да је био адвокат, довољно је тајништву казати да се у вашој екипи налазите ви, особа која одлучује ко што ради. Друго, требате казати да је особа која задовољава увјете правила 45 господин Јерковић и то је све. И онда проблема више неће бити. Ако је господин Красић адвокат, ви ћете казати – да, господин Красић је адвокат, али господин Красић, нажалост, можда није адвокат. Онда имамо господина Јерковића. То не значи да би то требао бити онај камен смутње који би нарушио односно поништио потребу да ви имате некога ко вам помаже. Ја ћу се на то још вратити мало касније па ћете видети и зашто.

Наравно, ви кажете – ако то није могуће, ја ћу се бранити сам. То сте рекли на самом почетку, и то је тачно. Ја желим да се ви браните, али хоћу да уза се имате и особе које вам помажу, зато што постоји велика количина докумената, постоје истраге које треба направити и то је заправо оно што представља равноправност поступка. То је, дакле, она препрека која је још заостала, а та је да се одреди господин Јерковић односно да се само наведе тајништву да је господин Јерковић адвокат и то је све. Онда они неће моћи направити никакву запреку плаћања које је признато као право судском одлуком. Нажалост, због тога је дошло до овога застоја, поготово зато што страх који ви исказујете заправо и не постоји. Ја вам, наиме, кажем да је то важно. И то кажем овако на отвореној седници. Ја носим одору суца и имам функцију суца и када кажем да сте ви особа која сама регулира своју одбрану, да сте ви једини који поставља питања сведоцима, онда нема никакве сумње, нема никакве могућности да то неко други учини за вас. На крају крајева, господине Шешељ, у ово Веће биће именовани суци, када буду именовани ја ћу се са њима састати и ја ћу им казати следеће. Предрасправни поднесак је поставио поступак који омогућује решавање великог броја проблема, у току којег се показало да чак иако ви спорите легалност Међународног суда, ви обављате свој посао браниоца, нема никаквих проблема, нема вређања, нема ничега таквог, све се одвија у најбољем реду. Али ја ћу им такође казати да, уколико се предвиђа да се доведе некога адвоката који би био у припреми или неког пријатеља суда, ја ћу се онда повући из поступка. Јер, када сам ја преузео предрасправни поднесак на самом почетку и када сам пристао и када сам дао своју сугласност председнику суда да ћу председавати суђењем, то значи да ја сматрам да сте ви у стању сами се бранити и да вам није потребан адвокат и да вам га се не треба наметати осим ако ви то не тражите. Онда неће бити проблема.

Дакле, ви сте исказали своје страхове и своју забринутост, а ја вас уверавам да сте ви особа која ће изводити властиту одбрану. Једини мали проблем који остаје је тај да морате Секретаријату дати одређене обавјести. Ја знам зашто они то траже. Не знам зашто изгледа као да они намерно настоје блокирати процес. Зна се да је господин Јерковић одвјетник, да је правник, дакле, једноставно само то треба казати. Дакле, не видим никаквог разлога зашто се то конкретно не би навело. Ја сам вам то с тим у вези хтио рећи. Оно што мене брине је заправо следеће. Будући да ће суђење почети почетком новембра, остаје још само неколико тједана на располагању. Ви имате намеру довести своје сураднике овамо. Када то планирате, како би Секретаријат могао решити то питање?

Проф. др Војислав Шешељ: Господине судијо, ја апсолутно никада никакву намеру нисам имао да вас увредим, али вам морам сада искрено признати; када рекосте, можда није био адекватан превод, можда ја нисам добро разумео, да адвокати морају бити оличење части и поштења, мени се отео осмех просто. У мојој земљи сигурно није тако, а није ни на овом међународном суду. Ја имам случајно у мом стручном тиму два адвоката и једног адвокатског приправника. Верујте ми, они нису тамо зато што су адвокати. Јер постоји врло мали број адвоката на белом свету којима бих ја могао да верујем. Знате, постоји једна професија која је таква. Могли сте да се уверите у низу примера на овом суду да су спремни за већу суму новца да упропасте свог клијента у сваком тренутку. У мом тиму су два адвоката и један адвокатски приправник, не зато

што су они адвокати него што су стручни правници и што мени могу значајно да помогну. Али главни правни саветник је Зоран Красић и он је за мене алфа и омега стручног тима. Он мора о свему да одлучује. Не може његов ауторитет да се наруши на било који начин.

Ја знам за ваш принципијелан став, господине Антонети, као судије овога суда. Ја оспоравам легалност суда али не оспоравам вашу част и поштење. То никада ниједном речју нисам показао. На неком пријему Секретар овога суда Ханс Холцијус или Ханс Холтхаус једном српском дипломату је рекао да није задовољан вашим вођењем овога поступка. Могу вам доставити име тог дипломате. То је из српске амбасаде у Хагу. Затим, у одлуци Жалбеног већа у предмету Крајишник каже се да сте ви вашом одлуком наизглед решили проблем финансирања. Реч „наизглед” је употребљена. Не знам да ли сте видели ту одлуку. Ја знам да се око тога воде игре. Ја верујем да ћете се ви повући уколико вам се не омогући да овај процес буде коректан. Али шта ја имам после тога. Ја имам искуства овде у дугом низу година са сасвим другом врстом судија. Ја морам имати чврст принципијелан став и ако се промени састав судског већа. И ако ви одете, ја морам и на то рачунати. Свашта се овде може дешавати, поготово сада, у временској изнудици, када је овом трибуналу веома важно да се мој процес што пре оконча по кратком поступку.

Ево, даћу вам још један податак. Прошле године судско веће је планирало од укупно 105 сведока да 92 буду viva voce. А ове године Тужилаштво у једном поднеску које вам је доставило негде крајем јула или почетком августа месеца, каже да ће за све сведоке тражити да се писмене изјаве уврсте у спис. Имате тај документ, па сада колико прихватите. Свашта ће се овде дешавати, а ја себи не смем дозволити да упаднем ни у једну клопку.

Председавајући судија Жан Клод Антонети: Да, господине Шешел. У вези са овим задњим што сте говорили, и ту вам морам казати: ја видим из ваших поднесака да сте ви јако забринуте, да сте јако узнемирени због усвајања писаних изјава у спис. Ја сам сада обавезан вратити се мало унатраг. Када имамо сведока viva voce који сведочи пред судом, тада се његова писана изјава не усваја зато што се води унакрсно испитивање. Наравно, то може сада потврдити госпођа Дал која држи контролу над оним што ја говорим. Дакле, тада се не усваја писана изјава која је раније дата. Друго, сведоци по правилу 82 тер, сведок по правилу 92 тер, у таквом случају постоје две фазе. Постоји писана изјава, која се евентуално усваја на крају сведочења сведока, али постоји и унакрсно испитивање. И онда, будући да се ради по правилу 92 тер, можете извести унакрсно испитивање тога сведока. Могуће је да Вијеће донесе одлуку да усваја или да не усваја раније дату изјаву. Трећа категорија писаних изјава су изјаве по правилу 92 бис. Изјава по правилу 92 бис улази, како и у самом правилу пише, улази у игру у врло посебним ситуацијама и у сваком случају изјаву по правилу 92 бис морају поткрепити већ раније прикупљени елементи односно подаци. Будући да је то тако, не може бити, дакле не може постојати изјава 92 бис и сведок који би онда евентуално сведочио о вашој директној одговорности. Тако нешто није предвиђено правилом, осим у случају да је већ био неки други viva voce сведок који је изнео податке о вашој изравној одговорности, па онда још један, па се онда тек трећи појављује који би рекао исту ствар и онда тужитељ може тражити усвајање изјаве без поткрепе. Али, то није нешто што би се додавало овоме већ претходно усвојеном.

Друге писане изјаве, које, изгледа, вама представљају проблем, су оне које су исход смрти неке од особа са којом је обављен разговор, од које је узимана изјава. У том случају вреди правило 92 кватер, дакле, ако је нека особа умрла онда тужитељ сматра да се у интересу правде треба усвојити таква изјава у доказни материјал и у том случају може поднети захтев у том смислу. Одбрана може изнети своје примедбе на то, а Вијеће доноси с тим у вези одлуку. Но, молим вас погледајте што пише у параграфу б) правила 92 кватер. Ја ћу га прочитати полако. Уколико се сведочењем доказују дела и понашање оптуженога за које се он терети у оптужници, то може бити један од фактора за неприхватање таквога сведочења или тог његовог дела. То значи да у случају да хипотетички тужитељство има изјаву, писану изјаву особе која је умрла, а која би могла теретити оптуженога, у правилу сасвим јасно пише да суци имају право да, уколико се то тиче дела и понашања оптуженог, тај захтев може бити и одбачен, зато што само то може бити један од фактора за неприхватање таквог документа. А то следи логику правила 92 бис. Ја знам да ви имате одређене страхове са тим у вези. Ви сте више пута, у више наврата говорили о овој теми и ја вам покушавам казати какво је меродавно право с тим у вези и каква је судска пракса, како суци схваћају примену овога правила и како се њиме служи Тужилаштво.

Наравно, постоји правило, постоји Правилник на основу којег тужитељ такође мора радити. Присетите се онога што сам вам рекао прошли пут. Заправо, мој став је да постоји једна врста трокута. Дакле, постоји сведок viva voce, који има приоритет. Затим, на друго место долазе сведоци по правилу 92 тер и на крају правило 92 бис уз поткрепу 92 кватер, у случају да се не ради о дјелима и понашању оптуженог, јер ако такав исказ, таква изјава има везе са делима и понашањем оптуженога, Вијеће може видети хоће ли одбацити такву изјаву у целости или делимично. То је за сада још увек све само теоретски. Зато што сам се ја посебно побринуо за то, за сада не доносим никакву одлуку о усвајању, о прихваћању докумената. Ја ћу чекати да Вијеће буде потпуно формирано и онда ћу о томе обавестити своје колеге. Дакле, ја ћу тражити прије процедуре по правилу 92 бис да се саслушају сведоци viva voce. Нећемо се залетати. Прво такви сведоци, па онда тужитељ може унети захтев за прихваћање изјава по правилу 92 бис, које ће поткрепити опет сведоци viva voce које смо већ саслушали. Ја разумем што вас брине, али настојим вам показати како функционира Вијеће. Даћу вам реч, само још једну малу измену, један исправак: у осмом реду, на 47 страници није 92 тер б него 92 кватер б. То је било, дакле, правило о којем сам говорио.

Проф. др Војислав Шешељ: Господине судијо, ја се налазим пред једном изузетно реалном опасношћу. Ви сте Тужилаштву дали свега 100 сати за извођење њихових доказа, а Тужилаштво је најавило 105 или 106 сведока. То је већ за мене аларм. Овде прети опасност да огромна већина сведока буде презентована изјавама које им је писало Тужилаштво директно у спис. То је у супротности и са континенталним и са англосаксонским правом. Ја нисам могао да нађем ниједну државу у свету где је то дозвољено. Ниједну. То не може у Француској, то не може Србији, то не може у Енглеској. Нигде то не може.

Председавајући судија Жан Клод Антонети: Чекајте мало, господине Шешељ, ви сте професор права и знам да сте изузетно квалифицирани када се говори о судској процедури, но ви сте управо рекли нешто, а слушајући вас и читајући записник на енглеском, морам унети један исправак. Точно је, наиме, да сам прошли пут рекао да би Тужитељство, али ја сам говорио у кондиционалу, да би могло добити стотинак сати на располагању. Ја сам то рекао на основу чињенице да је вијеће које треба почети са суђењем, чини ми се, било одредило 81 сат. Но, морам вам додати следеће – да ће судско вијеће које буде водило овај предмет на предрасправној конференцији одредити вријеме које се ставља на располагање. Дакле, ни хипотетски за сада. Имате право када се каже стотинак сати. Но, још увек не знамо како ће колеге суци одредити то време. Можда ће га скратити, можда ће га продужити. То још не знам, али ја као предрасправни судија мислим да би 100 сати требала бити бројка која би требала задовољити све.

Ја сам чак тражио од Тужитељства, а Тужитељство још на тај мој захтев није одговорило, да ми дају свој опћи план свих сведока које желе позвати овамо да сведоче. Зато што госпођа Дал са мном се не може играти мачке и миша, ја знам да Тужитељство у оквиру правила 65 тер има прилично велики попис сведока. Али, искуство показује, а ја говорим на основу искуства, да на томе попису увек има сведока који неће доћи због ових или оних разлога. Ја у то нећу улазити, али има сведока који неће доћи. Када сам тражио од Тужитељства да ми се да распоред сведока, то је зато што ја хоћу имати пред собом реални, дакле стварни план а не некакав виртуелни план. Ја хоћу да ми Тужитељство каже ето – ствар стоји овако, доћи ће 80, 90 или 100 сведока. Али да се ради о сведоцима који су сто посто сигурни, који имају намеру или доћи овамо сведочити или бити сведоци по правилу 92 тер или 92 бис или неком трећем. И то тако да бих се ја онда могао прије предрасправне конференције бавити том темом заједно са својим колегама и да могу рећи – ево што нам Тужитељство каже, што су нам они послали и тако стоје ствари. Али ја ту таблицу још нисам добио.

Ја ћу затражити сада, односно тражио сам да у више наврата Тужитељство пошаље тај захтев, али од вас одговора још нисам добио. Господине Шешељ, то значи, дакле ви ми говорите о 108, 109 сведока али ја вам, нажалост, о томе ништа не могу говорити зато што ја до данашњега дана не знам који је точан број сведока било viva voce нити који је број сведока по правилу 92 тер, ни који је број сведока по правилу 92 бис у вези са овим претходним сведоцима дакле, viva voce и 92 тер. Не знам који је број сведока по правилу 92 кватер. Једном речју, не знам како изгледа опћи преглед теза Тужитељства на основи тих таблица. Када их будем имао, онда ће ми бити врло лако казати – ево, имамо једнога сведока који долази сведочити, узмимо неки пример, рецимо о

Шешељевим људима. Ја ћу онда казати – Тужитељство предвиђа четири, пет, шест сати за испитивање тога сведока. И онда када добијемо једну опћу слику, једну опћу структуру таквога исказа, онда ћемо казати – не то је можда превише, треба четири сата, зато што имају три сведока који говоре о томе. Да би се тако све направило, мени је потребна једна глобална таблица, један глобални, отворени и точан приказ.

Дакле, госпођо Дал, данас, 27. септембра ја још увек чекам.

Што значи да сам ја сада рекао 100 сати а да не знам како се ће тих 100 сати унутар самих себе разделити. Ја сам такође схватио да, уколико се ви усугласите у вези са неким тачкама, да ће можда бити сведока који неће долазити. Још боље. Можда ће бити тако, то још не знам, али оно што би било у најмању руку пожељно је да Тужитељство изради једну такву таблицу, да је обелодани господину Шешељу и да свима све буде јасно. Госпођо Дал, желите ли нешто о томе рећи? Ради се, наиме, о теми о којој сам говорио небројено пута.

Тужилац Кристин Дал: Да, часни суде, обоје смо говорили о овој теми у великом броју наврата и ја сам већ раније рекла и данас ћу поновити да је наш списак сведока и наша процена времена реалистична а не виртуална и ја сам сигурна да претпретресни судија нема намеру да оспори интегритет поднесака Тужилаштва ни на који начин. Ја сам у одговору на захтев Претресног већа за распоред сведока поновила да је неопходно да се прво утврди почетак суђења. Без тога ми нисмо у стању да пружимо разумно тачне информације на основу којих се могу доносити тако битне одлуке као што је количина времена која треба да се додели за извођење доказа Тужилаштва. Претресно веће мора да обезбеди одговарајуће време како би правда била остварена приликом извођења доказа Тужилаштва и ми ћемо покушати у складу са овим новим датумом суђења, који је управо назначен, да пружимо информације које су неопходне како би се на одговарајући начин прелиминарно проценило трајање извођења доказа.

Желела бих да се позабавим и питањем квалификације помоћника одбране. Није неопходно, није могуће укинути оне захтеве да помоћници одбране буду квалификовани на одговарајући начин. Адвокати у одбрани играју виталну и кључну улогу да би се обезбедио интегритет суђења. Не треба се подсмевати таквој улози тако што ће се акредитовати појединци који нису квалификовани на одговарајући начин. Није мудро дозволити да се на тај начин нападне достојанство овог суда. Не могу се исплатити средства која потичу од међународних новаца, од новца људи који уплаћују порез широм света, не могу се та средства уплатити неквалификованим особама које немају дозволу да дају правне савете и немају ни етичке обавезе нити према оптуженом нити према овом суду. Ове етичке обавезе су од кључног значаја како би се обезбедио фер поступак и трагање за правдом. Одлука Жалбеног већа од 11. септембра ове године у предмету Крајишник дошла је до супротног исхода када је реч о питању плаћања помоћника одбране за појединце који желе да се сами бране. Пошто се позабавило истим правним питањем а дошло је до супротног исхода, одлука овог Претресног већа не може се са тим усагласити и мора се поново размотрити у складу са одлуком Жалбеног већа у предмету Крајишник. Такође, желим да поставим питање дежурног адвоката.

Председавајући судија Жан Клод Антонети: Госпођо, морам одмах да вас прекинем. Позната ми је одлука Жалбеног већа, упознат сам са њом подједнако добро као и ви, а вероватно и боље од вас.

Друго, ја сам био веома јасан. Никада нећу преиспитати одлуку коју сам донео. Никада. Дакле, уопште није вредно труда да се то помиње.

Друго, ви износите неистине, а рећи ћу које су неистине у питању. Ви говорите о интегритету помоћника господина Шешеља. Међутим, госпођо, овај проблем је већ решен, ви нисте у току. Господин Шешељ је навео имена три особе Секретаријату а међу та три имена налазе се и она која смо малочас поменули. Никада није постојао никакав проблем у вези са тиме. Дакле, молим вас да то не доводите у питање на задња врата. Што се тиче Секретаријата, више не постоји никаквих потешкоћа. Једини проблем који још увек постоји јесте који ће од ове тројице бити задужен за питање финансијских средстава и неопходно је да то буде адвокат. Десило се да међу та три имена господин Јерковић јесте адвокат, дакле нема никаквих проблема.

Ви сте веома вешти али ви нисте одговорили на питање које сам ја поставио. А вама је познато да ми Правилник омогућава да вам изрекнем казну. Госпођо, ја сам вам у више наврата рекао следеће: тражим од Тужилаштва да ми да своју табелу са сведоцима који ће дати исказ током суђења. То треба да буде тачна и истинита табела, а ви ми кажете да то не можете да учините јер вам није познат датум почетка суђења. Међутим, какве то везе има једно са другим. Пре свега, датум почетка суђења је већ утврђен. Суђење почиње 6. новембра. Дакле, што се тога тиче, датум постоји. Сагласан сам са вама да још увек није утврђен датум када би почело саслушање сведока. Међутим, упркос томе, шта вас спречава да пођете од неке хипотезе, од неког датог датума, 1. децембра, јануара, фебруара, како год желите, да ми кажете – ево, ово је број наших сведока, ово је количина времена које нам је неопходно и тако даље. Шта вас спречава да то учините? Шта вас у томе спречава? Можда ви мени кажете да су судије смешне, да оне ништа не разумеју јер ви тврдите да не можете да саставите ову табелу јер не знате када почиње суђење. Али то је потпуно несхватљиво.

Оно што ја од вас тражим јесте један план. Да ми ви кажете колико сведока имате намеру да доведете, да наведете за сваког сведока колико сати предвиђате да утрошите и то је све. Али, очекујем да то урадите за целокупни предмет. Јер Претресно веће треба да утврди број сати. Имајте на уму да ја нисам судија који је на милост и немилост Тужилаштву, ја се строго придржавам Правилника. У Правилнику пише да Претресно веће утврђује број сведока и трајање. Међутим, да би Претресно веће то могло да утврди, неопходно је да ми ви пружите неопходне податке. А ја већ месецима дајем све од себе како бих дошао до ових података. Уколико ми ви ове податке не предате, тим горе по вас. Претресно веће може да каже – тражили смо податке, нисмо их добили, према томе, ми ћемо утврдити један одређени број сати у складу са оним критеријумима за које ми сматрамо да је корисно узети их у обзир. Уколико бисте ви предали своју табелу, онда би Претресно веће утврдило трајање на један упућенији начин. Међутим, ја морам да установим да сте ви до сада одбијали да то учините.

Тужилац Кристин Дал: Часни суде, уколико бих могла укратко да одговорим. Ја одбацујем инсинуације да ми одбијамо да сарађујемо и да пружимо обавештење у складу са вашим захтевом. Ми смо у нашем поднеску из марта 2000. године изнели подробну процену што се тиче нашег списка сведока. Ту имамо базу злочина, природу исказа...

Председавајући судија Жан Клод Антонети: Али ово није март 2000. године, ово је септембар 2007. године, 27. септембар 2007. године. Мени је потребан тај списак сада јер за неколико дана, за неколико недеља, Претресно веће треба да донесе одлуку о трајању и то ми је потребно.

Тужилац Кристин Дал: Ја то разумем. Једино што се променило, то су датуми. Ми смо вам дали нашу искрену процену, ми то преиспитујемо. Могу да вам кажем, уколико будемо имали намеру да одбацимо одређене сведоке али ви већ имате податке пред собом, на основу тога сте израчунали, предвидели сто сати и ја настојим како да извођење доказа у то уклопим, на којим аспектима предмета да инсистирам, на којима мање да инсистирам. Ја имам у виду жељу господина Шешеља да унакрсно испитује сведоке. Ми имамо налог претпретресног судије да рекапитулирамо наше поднеске према правилима 89 (ев), 92 бис, 92 тер, 92 кватер. На основу тога ми ћемо још више прерадити оне податке које смо већ предали Претресном већу али једноставно не видим сврху да се рекапитулирају информације које Претресно веће већ има на располагању, просто да бисмо то ставили у другачији формат. Ја желим Претресном већу да дам реалну процену тога када ће сведоци бити расположиви, а то могу да учиним само уколико имамо јасне датуме. Јер мене брине то да ја кажем да ће неко доћи 14. децембра, а они не могу то да учине и онда ћу ја бити оптужена и кажњена јер вам пружам погрешне информације, а то би било потпуно бесмислено. Ја не мислим да је то смер у којем Претресно веће жели да иде. Ја дајем све од себе да вам дајем најбоље процене. Када је мени упућен захтев у вези са овим налогом, није постојао ниједан налог којим се утврђивао датум почетка суђења.

Председавајући судија Жан Клод Антонети: Госпођо, ја схватам да ви дајете све од себе, али можда је дошло до неспоразума. Ви имате један списак сведока који је предвиђен за почетак суђења прошле године. Председавајући судија Ори је заједно са својим тадашњим колегама утврдио одређено трајање, што је, наравно, имало утицаја на број сведока. У реду. Од тада је дошло до неких нових догађаја, које сте и ви сами узели у обзир. Оно што сада представља кључни

догађај јесте то што суђење треба да почне. Дакле, суђење ће почети, и то почеће 6. новембра. Е сада, који ће сведоци доћи? Последњи пут ја сам вам рекао да сте ви обелоданили одређене поднеске и ја сам вам захвалан на томе јер сте ви, од како сте дошли на ово место, обавили веома велики посао, ја то признајем. Ви сте, дакле, предали списак, не са именима сведока већ са категоријама сведока који треба да дођу. Почели сте тако што сте назначили да најпре желите да позовете сведоке који говоре о одговорности оптуженог, потом сведоци иду у редоследу који се заснива на различитим општинама. Ја сам вам рекао да желим да се тај редослед измени: почните од општина, потом пређите на сведоке који говоре о Шешељевим, Аркановим људима и тако даље, а затим треба да се пређе на саму суштину теме, односно на одговорност оптуженог; тако да то све буде кохерентно, не да постоји једна општа збрка и метеж. Ја сам веровао да сте ви пратили мој начин размишљања и да сте се сложили са њим. Почев од тога, када већ имате тај списак, шта вас спречава да ми сада кажете за прву општину о којој имате намеру да говорите, сада ћу изабрати било коју насумице, рецимо, да желите да се најпре позабавите Босном и Херцеговином и злочинима који су почињени у Мостару. Ја овде имам сведоке 89, 90, 91, 97, 98 и 99. Наводим бројеве, не знам да ли је реч о заштићеним сведоцима или не, али чак и уколико су заштићени, сам број не значи ништа по себи, не излаже их никакво ризику.

Дакле, на основу рада који сам ја обавио, јер можете да претпоставите да и ја сам вредно радим, рецимо, дакле, да о Мостару треба да сведочи седам сведока: 89, 90, 91, 97, 98, 99 и видим да у транскрипту недостаје број 94. Шта вас спречава да ми сада кажете да ћете позвати ове сведоке да говоре о Мостару. Можда ће неки од њих, 89 и 90, сведочити *viva voce*, можда ће други бити по правилу 92 тер, то не знам, нисам залазио у појединости. А потом можете да ми кажете – Воћин. Ту имамо исто тако одређени број сведока: 1, 2, 29, 33 и тако даље. Када се вратимо на Мостар, од ових седам сведока можда ће два или три бити *viva voce* али на вама је да ми то сада кажете, а не да чекате почетак суђења. То је оно што не разумем. Не схватам због чега до дана данашњег ви нисте у стању да ми изнесете план. Јер, уколико ми сада кажете: почећемо од Мостара 89, 90, 91, уколико обавите свој посао, а ја верујем да га обављате добро, нема сумње да сте већ морали да ступите у контакт са овим сведоцима, да се распитате јесу ли они расположиви, на пример у новембру месецу. Можда ће један рећи: не, не могу да дођем, у болници сам. Можда ће други да каже: ја сам на путовању у Јужној Африци. Разумем ове потешкоће. Међутим, упркос томе, неопходно је ствари припремити унапред. Уколико то не учините, ја не знам како ћете ви моћи да позовете људе да дођу када почне суђење. Претпостављам да сте ви о томе свему већ поразмислили. Све што ја од вас тражим јесте, поново узимам пример Мостара, тражим, дакле, да ми од ових седам сведока назначите ко је сведок *viva voce*, ко је 92 тер, ко је 92 кватер, ко је 92 бис. То је све, уколико ми кажете – за 89 треба ми два сата, за 90 ми треба три сата, а за 94 тридесет минута. И молим вас да то учините за све и на тај начин можемо да саберемо. И да вам кажем отворено, ја сам заправо тај прорачун већ извршио, али сам га извршио на основу оног списка који је предат Претресном већу којем је председавао судија Ори. Дакле, ја могу да вам кажем колико ће времена бити потребно, али постоји много ствари које су се одиграле од тренутка када је било Претресно веће на челу са председавајућим Оријем до овог тренутка. Дакле, ја више немам све неопходне податке и због тога тражим да ми то пружите. Надам се да сте ме сада разумели.

Тужилац Кристин Дал: Сада, када је утврђен датум почетка суђења, ми имамо на располагању више података. Међутим, још није утврђен датум за извођење доказа и саслушање сведока. Мислим да би било реалистично да узмемо у обзир информације, захтев за информацијама Претресног већа у наш радни план, да се у складу са тим припремимо за извођење доказа и ја настојим да вам обезбедим оне информације које сте ви тражили и да видим како да уклопим што већи број доказа у скраћени распоред суђења, нарочито с обзиром на то да је извођење доказа скраћено за недељу дана и још пола дана.

Ја ћу наставити да се трудим да прерадим информације које су обезбеђене Претресном већу у марту 2007. године. Списак одражава одређене ревизије претходног списка сведока. Ми смо одустали од више од два туцета сведока. Наставићемо да разматрамо како да изнесемо доказе на што убедљивији начин с обзиром на жељу господина Шешеља да спроведе делотворно унакрсно испитивање и да припреми своју одбрану.

Председавајући судија Жан Клод Антонети: Ја вас молим да прочитате транскрипт и да покушате да схватите да у року од неколико дана Претресно веће мора да утврди трајање. Како

бисмо то могли да учинимо, неопходно је да знамо ко су сведоци Тужилаштва, колико се време предвиђа за њихово испитивање и тако даље. Да би се довели сведоци икс или ипсилон, када ћете их тачно довести, то је нешто чиме ви треба да се бавите, али оно што је моја одговорност, то је да се утврди време. И вама је то познато подједнако добро као и мени. Уколико вам не одговара оно време које утврди Претресно веће, ви можете да уложите молбу за одобрење улагања жалбе. То ће онда бити упућено Жалбеном већу. А Жалбено веће које то буде размотрило, а говорим вам из искуства, погледаће да ли је Претресно веће узело у обзир све битне појединости и није починило неку грешку у својој процени. Међутим, да не би дошло до грешке, неопходно је имати све податке на располагању. Уколико не располажем свим подацима онда ће се време утврдити насумице. А уколико ви нисте задовољни, то ће онда ићи пред Жалбено веће и тада ће мене казнити Жалбено веће тврдећи да сам ја начинио грешку. Као и сваки судија, ја не желим да грешим и желим да се унапред побринем за сва ова питања и због тога вам и постављам сва ова питања.

Ви сте недавно пристигли, госпођо Дал, ви не знате како су се раније одвијале статусне конференције. Оне су трајале по неколико минута. Што се мене тиче, када сам ја овде дошао, дошло је до промене. Дошло је до писања извештаја о овој теми и судије су замољене да буду активније на статусним конференцијама. Ја то покушавам и да учиним. Ја се трудим да се проблеми унапред реше како не би искрсавали током суђења. Ја настојим да Тужилаштво замолим, да од Тужилаштва тражим да ми обезбеди све неопходне податке како би Претресно веће могло да поступи на један делотворан начин. Такође настојим да поступим на такав начин да суђење буде правично и да се поштује начело равноправности страна. Јер шта данас да се каже, оптужени зна да су постојали одређени спискови али он нема никакав увид у то који ће сведоци дати исказ *viva voce* или по правилима 92 тер, 92 кватер. Он то уопште не зна, иако се брани сам. Са својим сарадницима, додуше, али сам. Ето каква је ситуација.

Тужилац Кристин Дал: Часни суде, то једноставно није тачно. Он има наш списак сведока. Такође има примерак нашег поднеска у погледу редоследа сведока који смо ми поднели у складу са вашим упутством. Према Правилнику, ми нисмо обавезни да пружимо више појединости. Уколико могу, ја ћу пружити више појединости, али ја желим да пружим тачне информације, а не да износим спекулације. И свакако желим да будем сигурна да ће господин Шешел бити правично обавештен о томе ко долази и када. У другим предметима од страна се очекивало да ове податке обелодане месец дана унапред или две недеље унапред, тако да редослед сведока буде утемељен у стварности. Претресни судија мени данас не може да каже у којој ће судници почети суђење, нити ког датума, тако да бих ја могла само да нагађам када бих рекла да ће господин или госпођа та и та или тај и тај бити ту тог и тог датума.

Председавајући судија Жан Клод Антонети: Ја сам у потпуности сагласан са вама. Ја не могу да кажем у којој ће се судници одржавати расправа нити ког дана. Ту сте потпуно у праву. Међутим, оно у шта јесам сигуран то је да ми данас нису позната имена првих сведока који ће доћи. Мени то није познато. И да сам ја на месту оптуженог, како да се припремим. Уколико суђење треба да почне почетком новембра, како ја да се припремим за унакрсно испитивање? Наравно, знам да постоје спискови сведока и тако даље. Мени је то познато, али оно што ја не знам јесте ко ће први доћи. Ја о томе не знам ништа. И то је оно што мора да се каже. И то је исто оно што ја себи кажем, ни ја као члан Претресног већа не знам ко ће доћи. Ви на то кажете да Претресно веће обично одреди месец дана за тако нешто. То што неке судије раде на такав начин не значи да и ја морам да усвојим исти поступак. Јер сваки предмет, сваки случај је у потпуности различит. Овде присуствујемо једном сасвим другачијем суђењу. Суђењу у којем ће се оптужени сам бранити.

Имали смо један преседан, то је био предмет Милошевић, али ту је био један пријатељ суда. Овде ствари стоје другачије. Према томе, са пуним поштовањем према правичном поступку, правичном суђењу и начелу равноправности страна, ја вас молим да имамо неки увид у то који ће сведоци доћи, чак и уколико не знамо тачан датум када ће они сведочити. Али то је од другоразредног значаја, датум је од другоразредног значаја. Оно што је битно јесте да знамо ко ће да дође. Нећу инсистирати на овом питању, међутим, било ми је стало да ово назначим.

Сада прелазим на једну другу тему. Господине Шешел, изволите.

Проф. др Војислав Шешел: Господине судијо, ја морам да се вратим на проблем примене правила 92 тер и 92 кватер, пошто када сте ви дали реч госпођи Дал по том питању, она је прешла

на другу тему и онда је расправа отишла у другачијем правцу. Правила 92 тер и 92 кватер су донесена 2006. године. Оптужница против мене је подигнута у фебруару 2003. године. Правилник о поступку и доказима нигде изричито не третира питање ретроактивне примене сопствених норми. Постоји нека правна празнина. Та правна празнина се мора тумачити према досадашњем међународном обичајном праву а и према Римском статуту Сталног међународног кривичног суда, који нема такве празнине. У правилу 51, члан 51. Статута, Римског статута Међународног кривичног суда у тачки 4, друга реченица, гласи: „Измене и допуне Правилника о поступку и доказима као и привремена правила неће имати повратно дејство на штету лица које је под истрагом или се гони или је осуђено”. Ја из овога извлачим закључак да се правило 92 тер и правило 92 кватер не могу на моју штету примењивати у овом поступку. Нико ме не може убедити да то није на моју штету. То је сигурно на моју штету ако не могу да присуствујем главном испитивању наводних сведока Тужилаштва и ако неко прихвата оно што је писао тужилац као изјаву тих наводних сведока. Ја се позивам на овај правни принцип који има снажну подлогу и у међународном и у националним правним системима, и у англосаксонском и у континенталном. Немојте против мене примењивати правила која су донешена након подизања оптужнице. Јер, ја онда немам правне сигурности.

Друго, морам још једну ствар да вам кажем. Консултовао сам правне саветнике Слободана Милошевића...

Председавајући судија Жан Клод Антонети: Само мало, причекајте, ја ћу покушати одговорити на ово што сте ви сада казали. Ви се позивате на обичајно право и на одредбу Међународног кривичног суда, која, процедурално речено, не омогућава тај ретроактивни учинак који би могао нарушити ваша права. Размислимо заједно мало о овом проблему. То је проблем којег ја добро познајем зато што знам каква је била ситуација са правилом 92 тер од самог почетка. Од 13. септембра 2006. године постоји један поступак који има за сврху уштеду времена. Дакле, правило 92 тер. Зашто? Зато што се догађа у стварности, господине Шешељ, да дође сведок сведочити *viva voce* и што чини тужитељ? Тужитељ има пред собом његову писану изјаву и поставља му питања како би он заправо потврдио оно што у тој изјави пише. Таква је техника испитивања. Дакле, тужитељ устане, има писану изјаву. Поставља питања тако што прати редослед те писане изјаве, полазећи од премисе – зашто потрошити три сата испитајући човека који ће дати одговоре који су већ негде записани; ако се писани документ може дати свима, дакле свако има у свом поседу тај писани документ и онда се унакрсно испитивање заснива на томе што је написано. То је, дакле, први одговор.

Друго, за разлику од онога што сте ви казали, у континенталном правном систему када имамо сведока, када се води истрага, рецимо у вашој земљи постоји истражни судац, што он ради? Он саслушава сведоке. Има писане изјаве и те писане изјаве улазе у досије, улазе у спис и када почне суђење, када су ту суци, дакле на самом судском поступку, онда долазе сведоци, али не сви, него неки и те писане изјаве се већ налазе у спису. И не води се унакрсно испитивање. У систему континенталног права, које се заснива на римско-германском праву, нема унакрсног испитивања. Оно што је у спису се предочава као доказни елемент суцима. То је пример који сада наводим.

Претпоставимо ситуацију правила 92 кватер. Наравно, те одредбе се могу применити једино ако имамо писану изјаву неког лица које је преминуло. Ја претпостављам да ви мислите на господина Бабића, вероватно вам је то пало на памет. У таквој ситуацији тужитељ тражи усвајање изјаве, а ви кажете: то може ићи мени на штету зато што ја не могу унакрсно испитати тог сведока. Али, одговор који сам вам хтио дати малопре је следећи. Веће може такву изјаву искључити зато што се она можда односи на ваше понашање. Ја не знам што је рекао господин Бабић, али ако је господин Бабић дао неку изјаву која се директно вас тиче, рецимо да је рекао да се са вама састао тада и тада, а ви то не можете оспорити, онда бисте ви могли трпети штету. Ето, то је оно што вам ја са тим у вези могу казати. Е сада, ово што ви кажете је свакако сасвим ново. Изволите.

Проф. др Војислав Шешељ: Господине судијо, ви сте потпуно управу када сте интерпретирали правила континенталног правног система. Сви искази сведока из истраге улазе у судски спис, и користе се при доношењу пресуде. Међутим, само у случају уколико је одбрана присуствовала истрази и уколико је тада могла да учествује у испитивању сведока. Овде одбрана нигде није учествовала. Нигде. Овде је тужилац написао изјаву. Они мени нису доставили саслушање тог сведока, па да ја видим како су они њему претили да ће и он бити оптужен, да је

потенцијално оптужен и да је осумњичен, како су га убеђивали, како су му нудили разноврсну заштиту, посао у страниј земљи, склониште за њега и за породицу и тако даље. Они овде мени дају само изјаву коју је тужилац написао па тај наводни сведок потписао на енглеском језику. Њему је та изјава читана од стране преводиоца. Питање да ли му је прецизно и прочитана пре потписивања. Донесе се овде изјава и преда се у спис. Ја нисам имао могућности да присуствујем његовом испитивању у истрази, нисам могао тада ниједно питање да му поставим. Ви видите, имате правило 71 код ванпретресних исказа. Ванпретресни исказ може се узети само уколико се омогући одбрани да присуствује и учествује у испитивању. Само тада. Ја сам консултовао правне сараднике...

Председавајући судија Жан Клод Антонети: Господине Шешел, ја се слажем са овим што ви кажете, али ви кажете да, када некога више нема, када је умро, да га не можете унакрсно испитати. Али, узмимо као пример сведока икс који је умро. Нећемо говорити име, рецимо икс. Тужитељ тражи усвајање изјаве и ви се томе противите због разлога које сте изнели. Међутим, што вас спречава да у свом поднеску кажете – сведок икс каже да ме је видео на пример 4. фебруара 1993. године на том и том месту, али ја га никада нисам видео, а поготово га нисам видео 4. фебруара 1993. године, зато што нисам био у том граду или том селу него био сам у Београду или негде другде. И онда у фусноти наведете да треба односно позивате се на исказ другог сведока. Сведока ипсилон, рецимо. Дакле, контрадикторна дебата се и даље може одвијати, и то чак на бази писаних докумената. Ви у својим поднесцима можете чак оспоравати меритум писане изјаве ако како кажете је тужитељ на неки начин надзирао узимање те изјаве и ако је сведок изјаву потписао. Ништа не спречава вас да доведете ту изјаву у питање, односно оно што је у њој речено. И даље се онда води контрадикторна расправа. И онда ће Вијеће, наравно, донети одлуку. Мало ми је тешко пратити вас у оном што говорите.

Проф. др Војислав Шешел: Господине судијо, погледајте реплику Тужилаштва на одговор оптуженог на захтев у вези са исказом Милана Бабића, па ћете видети каквих све ту проблема има. Тужилаштво мени уопште није доставило сведочење Милана Бабића у предмету Милошевић, у предмету Мартић, у предмету Крајишник, и да ли је још негде сведочио, уопште не знам. Тужилаштво каже: јавне седнице на којима је господин Бабић сведочио доступне су одмах на званичној интернет страници Међународног суда. Значи, ја морам да се укључим на интернет и да читам на енглеском језику. Немогуће. Транскрипте са затворених седница на енглеском оптужени може да добије ако поднесе захтев за то. Па на енглеском језику да ми дају, или ми нуде аудио снимке. Па видите да они крше ваш налог. Они су морали уз захтев да се транскрипти сведочења Милана Бабића уведу у овај спис, да доставе на папиру све те транскрипте. Они се оглушују о ваш налог, неће то да ураде. Ја чак не знам шта је све говорио Милан Бабић. Мало шта он може тамо за мене лоше да каже, осим да евентуално потврди тезу о постојању удруженог злочиначког подухвата, па да сам и ја у њему учествовао. То је једна овако фраза коју је он могао да изговори. Шест сведока оптужбе је умрло у међувремену. Ниједан од њих није за мене нешто посебно значајно рекао да бих се ја тога плашио. Али Тужилаштво мора да ми да сва њихова сведочења у другим предметима на папиру пре него што се ја изјасним да ли то прихватам или не.

Оно што сам мало пре покушао да вам кажем, ја сам консултовао правне саветнике Слободана Милошевића и они су изразили сумњу, пошто је у том процесу било много сведока, како је то Уефри Најс звао по 92 бис ипо. Они су почели да уводе ту праксу пре него што је прописана Правилником. Изразили су сумњу да су сведоци чији је исказ директно узет у спис, а овде одговарали у унакрсном испитивању, имали суфлера који је на свако Милошевићево питање већ давао спреман одговор који су они примали на основу слушалица и изговарали у судници. То је таква врста сведока била. То је сумња правних саветника господина Милошевића. Шта мене сада овде може одвратити од сумње да ће се тако нешто и код мене дешавати? Ко то може ту технику да контролише? Ко може сада да спречи да негде неки службеник Тужилаштва суфлира директно сведоку у судници какав ће одговор дати на неко моје питање?

Председавајући судија Жан Клод Антонети: Добро, ту су двије ствари. Друга се чини изузетном, али о томе ћемо још разговарати. Али прва мислим да ће госпођа Дал врло лако одговорити на ово што се тиче транскрипата у вези са исказом господина Бабића. Господин Шешел каже да их нема. Но, ако сам ја добро схватио, Тужитељство сада преводи те документе, те транскрипте на БХС. Је ли тако, госпођо Дал?

Тужилац Кристин Дал: Да, часни суде.

Председавајући судија Жан Клод Антонети: Добро, с тим у вези, ви ћете их свакако добити јер они су још на преводу. Изволите, господине Шешељ.

Проф. др Војислав Шешељ: Па ја први пут чујем да се ти транскрипти преводе. Јер ово што сам ја добио од Тужилаштва, добили сте и ви, управо ову реплику. У тачки 6, или како ви то зовете параграфу 6 стоји: „То што оптужени мора да користи званични”...

(молимо читати мало спорије ради превођења, хвала)

Проф. др Војислав Шешељ: Упозорава ме преводилац да спорије читам. „То што оптужени мора да користи званичне транскрипте на енглеском не значи да је овај судски поступак неправичан или да је оптужени спречен да формулише одговор на захтев или да се припрема за суђење. Према члану 21, став 4, тачка (х) Статута оптуженом се гарантује бесплатна помоћ преводиоца. Осим тога, оптужени би већ морао имати сараднике који владају језицима и који могу помоћи. Пре него што је одобрио оптуженом право на привилеговану комуникацију с правним сарадницима, Секретар је од оптуженог затражио да одабере лица која испуњавају основне услове наведене у правилу 44 Правилника о поступку и доказима, укључујући најмање једно лице које писмено и усмено добро влада једним од два радна језика Међународног суда”.

Шта ово сада значи? Они мене сада поново упућују да користим транскрипте на енглеском језику. А ви сте ми гарантовали моје неприкосновено право да ми сваки документ мора бити уручен на српском језику. Имам још четири, пет проблема које бих вам изнео у наставку статусне конференције, које сам регистровао...

Председавајући судија Жан Клод Антонети: Добро, чекајте мало. Наравно, говорићемо о томе ускоро. Госпођо Дал, изволите, ваш одговор.

Тужилац Кристин Дал: Да, часни суде, ја бих хтела да ми се да прилика да одговорим јер очигледно је да је господин Шешељ криво схватио наш одговор, зато што он криво приказује оно што смо ми у њему рекли. Ми смо наине рекли следеће. Ми смо рекли да ми са дужном ревносту поступамо у складу са налогом да се сви претходно дати искази дају у ономе формату који господин Шешељ сматра најлакшим да би се могло уопће дати. Ја ништа сада не измишљам, ради се о стотинама дана исказа пред судом. Ми смо одредили приоритет при транскрибирању исказа сведока који су живи. Господин Бабић је умро и бојим се да бих могла казати да ће бити мртав и за три месеца, па бих хтела бити сигурна, како смо казали у нашем одговору, да господин Шешељ добије прилику да изнесе било какво противљење које има на исказ господина Бабића, када добије транскрибирано његово сведочење. Али ја морам одредити ресурсе на адекватан начин. Ја не желим улазити у академску расправу. Ако хоће материјал брже, онда постоји начин да га господин Шешељ брже добије. Но, он је одлучио да тако не жели да му се материјал да. Ја се потпуно слажем са тиме да му се транскрипти дају на његовом матерњем језику и ми дајемо стварно све од себе да би се то и учинило. Мислим да има смисла да се транскрипти на овоме суду стављају на располагање у том формату. Али ако му подаци требају брже, онда се може послужити услугама преводитеља, може се послужити особама које знају више језика, може се послужити аудио тракама. Дакле, има велику могућност избора. И оно што мене стварно брине је, ја желим да суђење буде правично и желим да господин Шешељ у потпуности буде информиран и да буде спреман. Ја стварно радим потпуно у доброј вери да би се то и постигло.

Председавајући судија Жан Клод Антонети: Не сумњам у вашу добру вјеру. Господине Шешељ, има нешто што не бисмо смели пропустити зато што је ствар дошла јако брзо. Ви сте говорили о суђењу господину Милошевићу и казали сте да сте забринуте због тога што вам је речено, да када су сведоци сведочили на суђењу Милошевићу, да су им суфлирани одговори и то путем аудио сустава, преко слушалица. То ме јако изненађује, зато што би то онда значило да постоји читав један систем који тако функционира, што се мени чини немогућим. Ако вам је нетко то рекао, онда тражите од особе која вам је то рекла да вам да додатне податке, зато што би то, ако је точно, било стварно озбиљно. Јер, то значи да ви кажете да би заправо усред судске расправе постојала могућност манипулирања сведоцима, што би представљало невероватан скандал. Дакле, молим вас, мени треба више података о томе. Јер када дође сведок кога се испитује на енглеском језику, он добија питања на БХС, он слуша кроз слушалице превод на БХС то питање и онда

одговара на своје језику. То значи, по овоме што ви кажете, да најпре чујемо превод, односно превод питања са енглескога и да нетко онда након тога њему сугерира одговор, и то на његовом језику и онда преводи одговор. Мени се технички то чини јако тешко изводљиво. Ја не знам одакле вама те информације.

Проф. др Војислав Шешељ: Господине судијо, ја ћу покушати да добијем писмену изјаву тог правног саветника од кога сам чуо сумњу. Док га не питам да ли је спреман да да писмену изјаву, ја његово име нећу поменути. Ту је била већина сведока која је сведочила на српском језику. Господин Милошевић је унакрсно испитивао на српском и било је времена да се суфлира одговор. Ја говорим о њиховој сумњи, питање је да ли ми имамо материјалне доказе, али да ће један од тих правних саветника потписати да су имали такву сумњу током целог поступка, у то сам унапред сигуран. Не могу стопостотно гарантовати, али ћу настојати до следеће статусне да ту изјаву прибавим.

Друго, што се тиче овога што је изјавила госпођа Дал. Она каже да ће ми бити достављени транскрипти на српском језику, како ви то погрешно говорите БХС, јер то је вређање и српског народа и српског језика. Постоји само српски језик. Не постоји никакав БХС. Госпођа Дал само једну ствар заборавља, да је она изричито најавила да ће ми достављати само релевантне делове тих транскрипата а не комплетне транскрипте. А ја нећу само релевантне делове јер не може само она да процењује шта је релевантно. И ја морам да процењујем шта је релевантно. Онако комплетно како ви добијете у спис на енглеском или француском језику, ја морам да добијем на српском. На томе инсистирам, а не само да се мени дају изводи као што већ покушавају у неким случајевима да ми ураде.

Председавајући судија Жан Клод Антонети: Госпођо Дал, о избору односно селекцији релевантних делова, имате ли какав одговор?

Тужилац Кристин Дал: Изгледа да је дошло до неспоразума, зато што се ја слажем са господином Шешељем да он има права добити изјаве сведока, исказе сведока у целости. Ја нећу себе довести у ситуацију да доносим суд о томе што је за њега корисно или није. Ми смо настојали дати све од себе и ми смо заправо поднели поднесак да би се установило што је релевантно у овоме предмету. Ми не желимо пред Веће достављати нерелевантни материјал, али што се тиче обавезе обелодањивања докумената сведоку, он добива све. Он може одабрати оно што сматра релевантним и претинентним. Ја бих хтела дати одговор и на сумње које износи господин Шешељ. Ја бих затражила да предрасправни судија да упуту господину Шешељу у вези са следећим. Правници који се појављују пред судом, појављују се у доброј вери и они морају заправо давати информације на основу чињеница, тако да се не би смело давати неутемељене изјаве оптужбе или сумње по судници да је то заправо нешто што делује на дигнитет судског поступка. Апсурдно је уопште помислити да би Тужитељство суфлирало сведоцима точан одговор. А ако господин Шешељ може наћи некога ко ће тако нешто изјавити под заклетвом, онда то треба учинити и довести такву особу овамо прије него што изнесе такву оптужбу. Дакле, треба му дати упуту да он има исте обавезе деловати у доброј вери као да се у његово име и са њим овде појављује одвјетник. Ја морам казати да то што нема овде никаквога одвјетника одбране не може омогућити да се овај поступак претвори у форум да би господин Шешељ износио своје ставове без икаквих основа.

Председавајући судија Жан Клод Антонети: Господине Шешељ, ви каткада износите оптужбе против овога или онога, без икаквога доказа. И то представља проблем. Јер ако ви тако радите, можете казати – сада је ноћ, а није, него је дан. Ми смо суочени ту са једним стварним проблемом. Ви сте сада споменули овај случај сведока којима су наводно суфлирани одговори. То је јако озбиљно. Јесте ли ви свесни тога?

Проф. др Војислав Шешељ: Ја сам веома свестан и ја сам то назвао сумњом. И могу прибавити доказе да је таква сумња код правних саветника постојала. А од мене да тражите да то докажем материјалним доказима, помало је илузорно. Како наћи те материјалне доказе? Али да су правни саветници и господин Милошевић живели у уверењу да се то дешава иза кулиса, то је чињеница. Значи да је сумња постојала код њих и сумњу су пренели на мене. То је овде једина релевантна чињеница. А ви можете сада како год хоћете то назвати. Ја сам то у старту већ назвао сумњом и та сумња мене сада директно оптерећује. Ја ћу покушати бар од једног правног саветника господина Милошевића да прибавим и писмену изјаву да је постојала сумња да се такве

ствари дешавају, а не да он тврди: сигурно се то дешавало. А та сумња је и њих оптерећивала све време. Поготово што они нису седели у судници него су седели ван суднице.

Председавајући судија Жан Клод Антонети: Добро, укратко, прије паузе бих се позабавио још једном темом, а то је употреба система и-корд односно електронске суднице. Као што видите, господине Шешел, пред вама се налази монитор, екран и ако притиснете дугме пред собом онда се може тај екран мењати, онда можете видети неке документе и тако даље. Када се притисне дугме означено са и-корд, видећете да пише на енглеском ноу евиденс, што значи да нема ниједнога документа ту. Систем функционира овако. Када одбрана има намеру за време унакрсног испитивања предочити сведоку документе, одбрана треба Секретаријату дати те документе и онда се документи скенирају, бројчано означавају, што значи да оптужени, ви конкретно, требате казати, када буде сведочио неки сведок икс: господине сведоче, ја бих вам сада хтио предочити мој документ Д-424. У том тренутку ће се појавити на екрану документ Д-424, зато што сте га ви унапред предали како би га се бројчано обележило. Моје питање је сада врло једноставно – имате ли ви намеру Секретаријату доставити документе које имате намеру користити за време унакрсног испитивања?

Проф. др Војислав Шешел: Господине судијо, до 10. октобра ја планирам да Секретаријату доставим око 10.000 страна разних докумената. А већ сам доставио једну од мојих књига, можда ће бити потребно за још једну, да се у целости преведе и то би било све што се тиче мојих потреба. О чему је реч када се ради о овим документима? То су документи класификовани према оквирним локацијама наводних злочина. Група докумената за Војводину, група докумената за Вуковар, група докумената за Зворник, група докумената за Сарајево и за Херцеговину. Документи за Вуковар, на пример, садржаће изјаве шофера аутобуса да су се добровољци Српске радикалне странке превезли из Вуковара за Београд пре него што се десио злочин у Овчари, на пример. Онда ћемо имати документе који говоре да је полиција истраживала све евентуалне случајеве нарушавања јавног реда и мира, напада на људе и њихову имовину на подручју Војводине. Па онда комплет суђење групи лица која су у Београду суђена и даље се суде за злочин у Овчари, у Вуковару. Само тај материјал има 4000 страна. Ја то морам предочити комплетно суду и то мора бити на енглеском језику, јер то мене најбоље лишава сваке кривице и одговорности за Вуковар.

Затим, моји правни сарадници пажљиво прате процес такозваној зворничкој групи, то је група лица оптужена за злочине на подручју Зворника 1992. године. Ја ћу вам доставити расположива документа, она се морају превести. За подручје Сарајева помињу се три лица мени приватно врло блиска и чланови су Српске радикалне странке али ја ћу вам неколико стотина докумената доставити да они у тренутку у коме им се приписују одређени злочини нису били добровољци Српске радикалне странке. За подручје Херцеговине, за главног наводног извршиоца злочина, извесног Граховца, донећу писане доказе да је у то време био не само члан Српског покрета обнове, то је друга политичка партија, ривалска, непријатељска мојој, него да је био општински одборник у Невесињу испред те партије. Тај човек је погинуо. Ја не знам уопште да ли је он икада извршио неки злочин, али што бих се ја тиме бавио ако имам доказе да није никада био добровољац Српске радикалне странке. Отприлике таква је природа тих докумената које ћу поднети већ до 10. октобра. Та документа су ми потребна за унакрсно испитивање сведока оптужбе, за унакрсно испитивање вештака оптужбе, биће ми потребна за испитивање вештака и сведока одбране, а највећи део ће ми бити потребан за моје лично сведочење. Јер ако ми дате сто сати за извођење доказа одбране, најмање 40 сати ће представљати моје саслушање, мој наступ као сведока одбране. Тако сам планирао сопствену одбрану: око 40 сати моје лично, око 40 сати експерти односно вештаци одбране и око 20 сати сведоци одбране, али то је само оквирно.

Председавајући судија Жан Клод Антонети: Видим да је ваша одбрана углавном структурирана. Ја схваћам да ћете ви те документе послати 10. октобра. Питање је сада јако једноставно. Ви сте рекли да имате документ који показује да су добровољци отишли аутобусом за Београд и да нису били тамо у тренутку када су се одиграли одређени догађаји. Дакле, претпостављам да мора постојати документ са тим у вези. Јесте ли ви том документу одредили број? Дакле, сваки документ има број, је ли тако?

Проф. др Војислав Шешел: Сви ће документи ће бити класификовани управо према овим базама злочина. Значи: документ Вуковар 1, Вуковар 2, Зворник 1 и тако даље. Сви ће документи

имати те бројке и то ће моји правни саветници веома лепо да среде због тога они долазе сада колима, а не авионом у Хаг, јер имају огромну количину докумената да ми донесу.

Председавајући судија Жан Клод Антонети: Одлично, видим да остварујемо напредак. Још једна тема коју бих желео да поменем јесте предавање ВХС касета после сваке седнице. Када дође до претреса, ви ћете добијати после суђења касету. У питању је видео касета, ВХС касета која се ставља у видео рекордер како би се поново прегледало заседање. У реду. Секретаријат ми је назначио да се сада прелази на други формат. На дигитални формат на ДВД. Другим речима, све што се одвија у судницама ће бити снимљено на ДВД дискове, што значи да ви онда имате диск ДВД који се ставља у ДВД плејер и видећете на екрану исто то. Да ли то за вас представља потешкоћу?

Проф. др Војислав Шешељ: То представља за мене једну опасност, господине судијо. Ја могу то начелно да прихватим, јер ја иначе дајем задатак мојим правним саветницима. Секретаријат је доказао да је у стању ажурно тај посао да обави и ја у последње време истог дана добијам видео касету. Ја видео касете дајем мојим саветницима и они организују њихово скидање на папир на српском језику. Ја имам све на папиру. Ја ћу њима дати задатак када почне процес да увек у Хагу имамо једног службеника који ће то скидати на папир. Јер ја тешко могу да се служим снимцима, мени су потребни папири а ја ћу после у жалбеном поступку да доставим и Секретаријату све то што имам на српском језику јер у жалби ћу морати да се позивам на одређене стране транскрипата. Ја не могу да се позивам на транскрипте на енглеском језику, не могу да се позивам на видео снимке јер то је за нормалног човека немогуће, дакле, морао би бити неки наднормалан човек да то све постигне. Ја ћу онда за сваки цитат имати ознаку стране на нашој верзији на српском језику скинутој са те траке, па ће Секретаријат моћи да пореди да ли је превод исправан, да ли то одговара оригиналу транскрипта. Дакле, на тај начин сам организовао своју службу. Ја мислим да ће то успешно функционисати. Ја бих начелно уместо видео трака могао да примим то под условом да ми ви гарантујете да опет неће кренути офанзива да ми се на дискетама достављају и документи, и докази, и све остало што су покушавали ових година.

Председавајући судија Жан Клод Антонети: Не, не, овде је само реч о томе да вам се они снимци који се иначе достављају на ВХС-у доставе у дигиталном ДВД формату. То је све, нема ту ничег другог. У реду. Значи, само ови снимци.

Сада сам приморан да одемо на паузу од 20 минута. Видимо се за 20 минута.

Молим устаните.

(пауза)

Председавајући судија Жан Клод Антонети: Настављамо претрес, остало нам је још 50 минута пре краја седнице. Да бисмо убрзали ствари, господине Шешељ, када је реч о господину Јерковићу, ја вас позивам да кажете Секретаријату да је господин Јерковић адвокат у својој земљи. То је сасвим довољно да се реши тај проблем.

Други проблем којим сам се позабавио је следећи. Током суђења ви ћете долазити на суђење и биће неопходно да са собом понесете регистраторе, да понесете документацију. Ево, ја сам, на пример, данас дошао са три регистратора. Можда ћете ви на суђење понекад долазити са осам, десет или више регистратора. Пошто се ови регистратори налазе у вашој ћелији, биће неопходно да се они превезу. Ја сам онда поразмислио о овом питању и ево какво би могуће решење могло да се предвиди. Ваше регистраторе донео би стражар на улаз притворске јединице, онда би били предати неком од ваших сарадника у 8 часова и 15 минута, за оне расправе које почињу у 9 часова, како би ваши сарадници имали довољно времена да се врате са регистраторима. Када стражар у вашем присуству или без вашег присуства преда документацију, ваш сарадник ће потписати потврду о пријему потврђујући да је примио те регистраторе. После суђења, регистраторе ће ваш сарадник предати у притворској јединици и онда ће опет он добити један документ у којем се потврђује да је он те регистраторе вратио. Имате ли нека запажања у вези са оваквом процедуром?

Проф. др Војислав Шешељ: Немам никакву примедбу на ово што сте сада рекли, али имао бих још неколико ствари да покренем, па бих молио да ме имате у виду у погледу расположивог времена.

Председавајући судија Жан Клод Антонети: У реду, имате реч за питања која желите да поставите.

Проф. др Војислав Шешељ: Ја морам да вам изнесем, господине судијо, да имам великих проблема у комуникацији са Тужилаштвом. Ево, морам да вам се похвалим, у паузи сам показао додатни знак добре воље па сам прихватио једно петнаестак компјутерских дискета са видео снимцима јер су ми гарантовали да су то искључиво видео снимци па сам их прихватио у електронском облику. Али не бих желео да сада Тужилаштво на основу тога извлачи погрешан закључак па да ми могу испоручивати и документа у том формату. До сада ми је Тужилаштво испоручило доказне предмете до броја 2500, уз бројне изузетке, ја не знам тачан број, можда има неких 200 или 300 изузетака, неких докумената чије су обелодањивање пролонгирани. Ако суђење почиње 7. новембра онда сматрам да би до 7. октобра морали да ми обелодане све доказне предмете и да ми обелодане имена заштићених сведока према вашем налогу који сам јуче или прејуче добио, где је тачно означено која се имена морају обелоданити месец дана пре почетка суђења, а која месец дана пре наступа конкретног сведока. Господине судијо, уколико закасне по том питању, дакле уколико ми не обелодане сва та имена заштићених сведока и све доказне предмете, онда ћете према Тужилаштву морати да примените одређене санкције јер ће морати да се пролонгира и почетак суђења, не мојом кривицом.

Затим, постоји проблем обелодањивања по правилу 68 (1). Само су ми два три документа обелоданили за ових неколико месеци, а има их 207.000 страна. И то мени треба бар месец дана пре почетка суђења, ја без тога не могу. Тужилаштво ми је послало шифру са којом се могу укључити у њихову базу података. Та шифра мени ништа не значи и нећу се укључивати у њихову базу података. Њихова је обавеза да ми испоруче материјал по правилу 68 (1) на папиру и на српском језику. И то је обавеза исте врсте као кривично гоњење и подношење доказних предмета и изјава сведока. Јер, тужилац је по дефиницији службеник међународне правде. Он има две равноправне улоге. Да кривично гони осумњиченог и оптуженог починиоца наводних злочина, и да му обелодањује потенцијално ослобађајући материјал. То су два подједнако важна задатка. Не може Тужилаштво једном задатку давати приоритет а други запостављати, а то очигледно раде. Ја ћу очигледно ући у процес без обелодањених докумената по правилу 68 (1).

Међу овим документима, доказним предметима које су ми обелоданили, велики број је био искључиво на енглеском језику. Ја сам се обраћао писмено госпођи Дал, 24. септембра, на пример, упутио сам јој поднесак са тачним ознакама доказних предмета од 2000 до 2500, који су искључиво на енглеском језику. Има их 135. Могу вама дати овај документ ако желите. Тачно сам их назначио, то су документи који су искључиво на енглеском језику. Ја сам их вратио назад у посебном паковању, јер им иначе враћам све што је на енглеском, ако имам српску варијанту ја им враћам у пакетима то што је на енглеском. Али ово су документи који су искључиво на енглеском.

Затим, послали су ми извештај вештака Ивана Грујића. Наводно послали. Међутим, нигде нема извештаја вештака. Односно у додатку а) има нешто што представља само табелу докумената и ништа више. Додатак б) кажу – транскрипт Тужилац против Слободана Милошевића, предмет тај и тај, странице транскрипта те и те. Каже, уврштен је и предмет вуковарска тројка. А где је то, где је тај транскрипт – нема га. Ја нисам добио. Затим транскрипт Тужилац против Мркшића исто тако додаток б). Транскрипт из предмета Милошевић. Шта то значи, они немају уопште намеру да ми пошаљу транскрипте на српском језику са саслушања Ивана Грујића као експерта оптужбе у другим предметима. Нити они овде негде напомињу да ће икада то мени бити испоручено. Нигде тога нема. Ово је документ који ми је уручен 20. септембра а датиран је 14. јула 2006. године. Сада сам га добио, 20. септембра, неки дан. Потписала је Хилдегард Уерц-Рецлаф. Ја немам извештај вештака Ивана Грујића нити транскрипте његовог сведочења.

Затим, два документа су ми послали без основног текста. Само додаци. На пример поднесак Тужилаштва о изјави вештака др Османа Кадића. Каже додаток а): опис изјава вештака Османа Кадића. Нигде нема тог извештаја. Додатак б) нека документа и сада су они дали два три документа. Извештаја вештака Османа Кадића нема, јер он је ваљда у електронском формату или шта ли. Нема ни транскрипата његовог сведочења у другим предметима.

Тужилаштво је поднело захтев за формално примање на знање документарних доказа на основу правила 94. Нема уопште основног текста. Кажу уз додатак а). Достављен ми је само тај додаток а), нема основног текста. И овде су набројани документи али нема тих докумената. Који су то документи? Нема ни ознаке да сам их ја већ добио у доказним предметима. Шта је ово, шта ово треба да значи? Нема образложења зашто се ти документи примају на знање.

Тужилац Кристин Дал: Часни суде.

Председавајући судија Жан Клод Антонети: Госпођо Дал, биће боље да одмах одговорите на одређена истакнута питања.

Тужилац Кристин Дал: Мислила сам да би то било ефикасније да одмах кажем нешто пре него што сувише одмакнемо. Прво да се осврнем на ове најновије материјале који су уручени господину Шешељу. Те материјале је уручио Секретаријат и као што је њему добро познато, ми се координирамо са Секретаријатом како бисмо се уверили да се обезбеде транскрипти исказа на језику говорника. Није политика Тужилаштва да преводи транскрипте па с обзиром на то, прошле године Секретаријат је преузео на себе да обезбеди материјале господину Шешељу на српском и ми смо пружили помоћ када је реч о транскриптима који су додаток уз наше извештаје вештака. Сходно томе, у напору да се обезбеде информације што пре, колико сам схватила Секретаријат је њему уручивао непотпуне поднеске, односно дао би му сам извештај и оно што постоји на одговарајућем језику, а ми смо узели на себе да обезбедимо транскрипт исказа на српском који је додаток уз транскрипте вештака. Када је реч о доказним предметима, управо сам добила одговоре господина Шешеља и његова најновија писма у вези са обелодањивањем доказног материјала и мислим да то може једноставно да се реши уобичајеним током наше заједничке сарадње. Мислим да није неопходно да у томе интервенише Претресно веће.

Када је реч о обезбеђивању приступа електронском обелодањивању за господина Шешеља, ми смо покушали да га ставимо у положај у којем би се налазио било који адвокат одбране, односно да му обезбедимо приступ збиркама докумената које би могле да буду релевантне за његово извођење доказа, односно за његов предмет. Када пронађемо резултате претраживања за оне термине које он сам означи као кључне за припрему своје одбране, ми ћемо се потрудити да му буду на располагању што је пре могуће. Било је неопходно уложити пуно труда како би се инсталирао терминал у притворској јединици Уједињених нација и да се обезбеди да се њему обезбеди одговарајућа обука и ова предност, ово преимућство је обезбеђено и другим оптуженима који се сами бране, како би било сигурно да њима не иде на штету чињеница да су се одлучили да се сами бране.

Што се тиче материјала који потпадају под правило 68 ИИ или (ii) они ће бити обезбеђени у електронској форми као што то налажу правила. Ми смо у потпуности свесни обавезе да на папиру и на српском обезбедимо она документа која потпадају под правило 68 И или (i). Не покушавамо да одвратимо пажњу од те наше обавезе и испуњавамо је у потпуности.

Мислим да је претерано рећи да ми имамо неких 207.000 ослобађајућих докумената у свом поседу. То је далеко претерана изјава, и то да не испуњавамо своју обавезу за обелодањивањем. То једноставно није тачно.

Председавајући судија Жан Клод Антонети: Колико сам ја схватио, госпођо, постоји преко 6000 докумената. Господин Шешељ, а уосталом и ја лично, добили смо отприлике 2500. Господин Шешељ очекује остатак. Дакле, прво врло конкретно питање: када ће пристићи остатак документације?

Друго, како то да од ових 2500 има докумената који носе бројеве 2023, 2068 и тако даље, који су на енглеском језику и нису преведени на језик оптуженог? То је прво питање које имам да вам упутим.

Тужилац Кристин Дал: Часни суде, када смо направили списак са новим бројевима, сматрали смо да је корисно да се остави једна празнина у случају да се бројевима означе додатна документа према првобитном увођењу бројева. Сходно томе, доказни предмети који почињу од броја 4000 су документи без датума. Изгледа да би увођење бројева требало да буде у хронолошком следу, али то је уствари нетачно. Хронолошки уређени документи иду од броја 1 до 2876. Ми смо такође издвојили доказне предмете по правилу 65 тер. Они почињу од броја 5000.

Једноставно, то је саставни део наших поднесака да се усвоје писмени искази одређених сведока. Они се неће поново штампати јер су већ у спису, али сам желела да будем сигурна да не дође ни до каквог неспоразума када будемо тражили њихово усвајање у спис. Желели смо да будемо сигурни да смо правовремено о томе дали обавештење.

Што се тиче видео снимака, они имају одвојене бројеве, они су обелодањени данас. Они носе бројеве од 2501 до 2876. Ти документи ће бити обелодањени сутра.

Председавајући судија Жан Клод Антонети: Када је реч о документима који су на енглеском, а нису на БХС-у, када ће их оптужени добити на БХС-у?

Тужилац Кристин Дал: Па чим они буду расположиви, часни суде. Када добијем податак да је добио непотпун документ, ми ћемо се, наравно, сместа тиме позабавити.

Председавајући судија Жан Клод Антонети: У складу са нашим налогом, уколико суђење почне 6. новембра, 30 дана пре тога он мора да има списак сведока, заштићених сведока. Другим речима он тај списак треба да добије 6. октобра. Да ли ћете му ви обелоданити овај списак 6. октобра?

Тужилац Кристин Дал: Ми управо завршавамо поднесак за преиспитивање када је реч о заштитним мерама које смо тражили за неке конкретне сведоке. Ова измена је заснована на неким новијим информацијама за које верујемо да представљају темељ да се прошире заштитне мере и што се тиче нашег поднеска ради одобравања, ми желимо да се промене датуми обелодањивања, датуми када почиње обавеза обелодањивања и да се не утврди од када тај датум почиње док се не реши поднесак.

Председавајући судија Жан Клод Антонети: Ваш поднесак ради одобравања је одбачен. Ја сам вам објаснио да ћете увек имати могућност да тражите мере уколико је дошло до неких нових догађаја, који би представљали образложење за то због чега сведок коме смо одбили заштитне мере треба да ужива те мере. Могло је у међувремену да дође до неких новијих догађаја који би изискивали промену одлуке. Одлуке које су донете су привремене одлуке које могу да се преиспитају у зависности од неких нових елемената. Нема никаквог разлога да се обраћате Жалбеном већу у вези са тим. Дакле, одбацује се молба за одобравање могућности да се уложи жалба.

Тужилац Кристин Дал: У вези са сведоцима за које смо уверени у адекватност заштитних мера, наравно, с обзиром да је ситуација таква, ми ћемо обелоданити све на оне датуме када су рокови постављени. Но, хтела бих такође да се потврди, да се дефинира точан датум почетка суђења како би то било у складу са свим оним роковима који су били до сада, како не би било никаквих кашњења приликом извођења уводне речи.

Председавајући судија Жан Клод Антонети: У нашем налогу о распореду је сасвим јасно речено да суђење почиње 6. новембра и да од 14. новембра почиње извођење доказа тужитеља. Све то стоји написано. Дакле, имајте то у виду. Што се пак тиче обелодањивања ослобађајућих доказа, господин Шешељ спомиње одређене тешкоће са тиме у вези. Што нам о томе можете казати? Понављам, у вези са ослобађајућим доказним предметима господин Шешељ спомиње одређене тешкоће. Он је споменуо ону бројку од 200.000 и нешто доказних предмета који нису на његовом језику. Можете ли нам ви нешто о томе казати?

Тужилац Кристин Дал: Опростите, часни суде, питам се да ли је дошло до проблема у превођењу, али ми нећемо давати ослобађајуће доказне предмете. Ми ћемо у суду предочавати оптужујуће доказне предмете. Ако постоје ослобађајући документи, њих ћемо обелоданити на папиру и на српском језику. Постоје документи које нисмо обелоданили док чекамо решење по нашем захтеву за заштитним мерама. Ми смо господину Шешељу дали индекс свих тих докумената и они јесу спремни, тако да се у адекватном тренутку њему може предати пакет докумената у складу са одлуком Већа о заштитним мерама.

Председавајући судија Жан Клод Антонети: Добро, када сам говорио о доказним предметима одбране, ја сам мислио на документе из правила 68 И или (i). То су они документи који се морају обелоданити оптуженом. Но, ја мислим да, када остварите онај контакт и када се састанете, да ће сигурно велики број ових проблема наћи решење. Јер слушајући господина

Шешеља видим да је он навео читав низ докумената у чијим у анексима, дакле у додацима недостају неки документи или се у додатку спомиње, главнога текста нема. Он нам је споменуо неколико таквих случајева. Могуће је да је за време административног поступка приликом предавања тих докумената дошло до неких проблема. Обично би било добро да, када шаљете документе, проверите остаје ли текст и на енглеском језику и на БХС-у и да су уз то приложени сви документи. Ја сам проверио такође у комплету којег сте ми дали, ја сам случајно одабрао један, не желим проучавати документе, али методом случајног одабира сам узео један документ и установио сам да недостаје један превод, на пример. То се често догађа. Ја знам да се документи фотокопирају и тако даље, али наравно, ви морате проверити да ли се тамо налази текст, да ли је документ на оба језика, како би се избегли овакви проблеми. Господине Шешељ, имате ли још нешто о чему бисте хтели говорити?

Проф. др Војислав Шешељ: Имам, господине судијо, госпођа Дал се понаша као да Тужилаштво за ових пет година ништа није радило на проналажењу потенцијално ослобађајућих докумената по правилу 68 (1). А њена претходница Хилдегард Уерц-Рецлаф у службеном документу обелоданила је да постоји 207.000, 210 страница таквог материјала који ја својевремено нисам прихватио јер је био на ЦД-у а не на папиру. И о овоме смо неколико пута разговарали на статусним конференцијама. Ви сте добили тај материјал, видели сте о чему се ради, а од стране Тужилаштва само ћутање о њему.

Затим, госпођа Дал је у захтеву Тужилаштва да Претресно веће преиспита и појасни одлуку претпретресног судије по захтеву број 289 од 4. јуна, мени достављеном 28. јуна 2007. године, лично написала и потписала у фусноти 28, на страни 6: ако се од Тужилаштва тражи да одштампа сав материјал који је оптужени до сада одбио, који се процењује на 400.000 страна, трошкови рада и материјални трошкови биће већи од 75.000 евра. Мене сада не интересује ових 75.000 евра, мени је интересантно само ових 400.000 страна. Од јуна на овамо ја нисам добио ни 20.000 страна докумената када се саберу сви ови доказни предмети који су ми испоручени. Можда има десетак хиљада, двадесет нема сигурно. Нисам све стигао ни да избројим, јер највише посла сада проводим одвајајући оне који постоје на српском језику од оних којих нема на српском језику и тражећи друге грешке Тужилаштва. Где је тих 400.000 страна, када ћу ја то добити? Како да уђемо у процес пре него што ми се то испоручи? Где су нестали ти документи? Зашто је госпођа Дал то написала ако то не постоји? То очигледно постоји, имате конкретан доказ да постоји и сада се она понаша као да ништа то не постоји. Шта ја ту да радим.

Председавајући судија Жан Клод Антонети: Госпођо Дал, о овоме смо већ разговарали, дакле, 207.000 страница. Ја нисам знао за ово писмо које сте ви послали, у којем на неки начин признајете да постоје стотине тисућа страница које се не могу превести зато што би то коштало 75.000 евра. Тако сте ви написали.

Тужилац Кристин Дал: Часни суде, ово је питање које је већ решио претходни предрасправни судија. Господин Шешељ је извадио из контекста информацију коју сам ја њему предочила, како њему, тако и предрасправном суцу. Било је решено на један прагматичан начин да се заправо направи електронско претраживање базе на основу кључних речи. Предрасправни судија је упутио господина Шешеља да да те кључне речи које жели како би се извршила претрага. Он то није учинио. Господин Шешељ не чини потребну разлику између правила 68 (1) и 68 (2). Он такође не признаје, односно не присећа се проблема о којем смо разговарали раније, а то је да дискови које је он одбио примити заправо нису документи. То су електронске верзије резултата претраге. Прагматично решење било би да се претрага поновно изврши и онда да се одреди што улази, дакле који материјал улази у оквире овога правила. Ми смо то учинили, подузели смо тај посао, али га још нисмо довршили. Ми такође настојимо добити све документе, све доказне предмете и све оно што он хоће ми ћемо ставити на располагање. Али напросто се криво приказује записник када се каже да постоји 207.000 ослобађајућих докумената који се од њега крију. То напросто није истина. Ми њему стављамо на располагање у електронском облику релевантну збирку докумената.

Председавајући судија Жан Клод Антонети: Да. Господине Шешељ, ми смо разговарали о овоме проблему и по свему судећи, када је претходни тужитељ, дакле прије госпође Дал, споменуо 207.000 страница, вероватно није..

Тужилац Кристин Дал: Опростите, не добивам превод, часни суде.

Председавајући судија Жан Клод Антонети: Поновићу. Дакле, господине Шешељ, ја сам рекао да смо о овој проблему већ разговарали овде и то када је претходна тужитељица, која је била прије госпође Дал, госпођа Хилдегард Уерц-Рецлаф говорила о овој допису у којем се спомиње 207.000 докумената, то заправо значи да она ту није направила разлику између оних који су по правилу 68 (1) и оних који су по правилу 68 (2). На задњој седници ја сам вам рекао да, узевши у обзир тај проблем, који је проблем којег ја не негирам, најбољи начин поступања био би да ви госпођи Дал, како би они могли извршити електронску претрагу, дате теме, документе дате које би то кључне речи, кључни термини били интересантни за вас, да би ушли у тих 207.000 докумената. Јер, знате, ако постоји толики број докумената који би били ослобађајућег карактера, ако је то стварно точно, ви онда не бисте били овде. Јер ако постоји толики број докумената такве нарави, ја не видим зашто би ви уопће требали бити оптужени. Дакле, ради се о једној расподели броја докумената.

Како се извући из ове ситуације? Готово је немогуће превести 207.000 докумената. И решење би било, ја ћу замолити госпођу Дал да она врло пажљиво то прегледа и да вам на папиру и на вашем језику достави документе по правилу 68 (1). Што се пак тиче правила 68 (2), ја сам вам већ рекао прошли пут да морате тужитељу указати какву врсту докумената ви заправо тражите за вашу одбрану. Захваљујући компјутерском програму за претрагу, ти ће се документи моћи пронаћи, моћи ће се одштампати и превести, ако нису преведени.

Проф. др Војислав Шешељ: Господине судијо.

Тужилац Кристин Дал: Опростите, часни суде, могу ли ја додати?

Председавајући судија Жан Клод Антонети: Да, госпођо Дал, допустите, даћете ви одговор. Господине Шешељ, изволите.

Проф. др Војислав Шешељ: Господине судијо, ја веома добро знам зашто сам ја овде. И не правим никакву збрку између правила 68 (1) и 68 (2). Мени се подмеће та збрка. По правилу 68 (1) Тужилаштво је идентификовало 207.000 страна ослобађајућег материјала, а по правилу 68 (2) оно ми...

Председавајући судија Жан Клод Антонети: Да, да, господине Шешељ, ја се слажем са вама али када вам тужитељ каже да има 207.000 у писму којег сте добили, ту се не види разлика. Дакле, није учињена разлика између 68 (1) и (2), то је проблем.

Проф. др Војислав Шешељ: Зато што материјал по 68 (2) уопште Тужилаштво није идентификовало. Нема потребе да га Тужилаштво идентификује, оно ми даје на располагање своју базу података која садржи два или три или пет милиона докумената, колико се већ накупило у Тужилаштву. То је правило 68 (2). Све оно што је Тужилаштво већ идентификовало као потенцијално ослобађајуће и израчунало број страна, све је то 68 (1). Не може Тужилаштво прво да идентификује потенцијално ослобађајући материјал па да га ја онда претражујем, него оно што је идентификовало треба да ми достави. Ово је ван здраве логике што говори госпођа Дал: 207.000 страна је идентификовано као потенцијално ослобађајуће и није то материјал који мора да се преводи. Видите, овде пише да је то све на српском. Они кажу на БХС-у, све је то на српском. Треба само да укључе штампач свог компјутера и да то избаце на папиру. Ништа више. И да ми доставе тих 207.000 страна. То је оно што су они већ идентификовали. А оно што је у њиховој бази података треба ја да идентификујем. Ви сте понудили лакши поступак, да ја идентификујем појмовно која ме врста докумената интересује. Али ја ћу то да урадим тек када ми се достави по 68 (1) материјал. Па ћу тражити по 68 (2) према одређеном појмовнику да ми додатно идентификују материјале. Ово је по 68 (1) и на српском језику. Дакле, ту нема никаквог спора.

Друго, уопште вам не даје објашњење госпођа Дал шта је са 400.000 страна које сам до сада одбио да примим јер су биле или на енглеском или на ЦД-у. То су они написали у захтеву који је вама достављен. Ви сте одбили овај њихов захтев. То је захтев за преиспитивање или појашњење ваше одлуке по мом захтеву 281, тиче се начина обелодањивања. Они су тражили да преиспитате своју одлуку, ви сте то одбили. Да вас подсетим само. Е, у фусноти тог документа стоји њихово признање: 400.000 страна. Видите сада, њима се више исплати да кажу да то не постоји него да тај посао ураде. Ја у овај процес улазим без ослобађајућег материјала. То што ви кажете – ако би

постојало 207.000 страна да не бих ни био оптужен. Оптужен сам ја из сасвим јасних разлога. А тих 207.000 страна нису доказани ослобађајући материјал, него потенцијални. Када га добијем, тек ћу онда да бирам хоћу ли нешто од тога употребити у току процеса или нећу. Али ми се мора испоручити све да бих могао да видим шта ми је употребљиво, а шта није. Мени се мора испоручити оно за шта је Тужилаштво закључило да из било ког разлога може бити ослобађајуће.

Председавајући судија Жан Клод Антонети: Госпођо Дал, 9. јула 2007. године ја сам донео налог с овим у вези. Мислим да је и тај налог преведен. Ја подсећам на решење које сте ви предложили и подсећам у диспозитиву да ви морате и даље покренути сва средства како бисте поступали у складу са својим обавезама темељем правила 68 (1). И ја сам такође тражио од оптуженог да пошаље кључне речи које сматра битнима како би Тужитељство могло ефикасније пронаћи ослобађајуће документе темељем правила 68 (1). Међутим, господин Шешел каже да на овим документима 207.000 страница пише српски, дакле, то су документи који су на српском језику а он их, по свему судећи, изгледа нема. Зар не може Тужитељство одштампати те документе и једноставно му их предати, што би већ разрешило један проблем. Зато што се не ради о преводу, него се ради о руковању компјутерским штампачем. А друго, када спомињете 400.000 страница у свом допису, на шта ви точно заправо мислите?

Тужилац Кристин Дал: Ја бих најпре одговорила на ово задње питање. Ви се сећате да смо имали једну таблицу у боји коју је донио господин Шешел, на којој је био укупан број докумената које је он одбацио за време обелодањивања. Дакле, то би био најгори сценарио ако би се од нас тражило да све те дискове узмемо и да их претворимо у документа на папиру. Ја бих рекла да је то некоректно радити и да није ни могуће, зато што бисмо се нашли у ситуацији када би он рекао – на мене је управо избачена гомила од 400.000 неструктурираних докумената, 400.000 страница без икакве структуре и без индекса.

Сада бих говорила о другом питању. Ради се напросто о могућности штампања 207.000 докумената. Ја не знам сада напамет о чему се заправо ради, какви су то документи и какве би тешкоће могле ту настати. Но, хтела бих бити сигурна у вези са трећом ствари, да је ствар јасна и да је записник јасан. То што смо ми господину Шешелу дали приступ електронској бази података не значи да му нисмо дали приступ целој бази података. Ми смо припремили конкретне резултате претраге служећи се појмовима које је он најавио у судници. На пример „Бели орлови”, Арканови људи, „Жуте осе” и Вук Драшковић. Коришћењем тих појмова направили смо један дескриптивни индекс података, индекс докумената и ја ћу то њему дати на папиру тако да може то прегледати. Ми ћемо добити такве идентификације, он ће добити идентификацију докумената и надамо се да ће то бити користан кратки опис, тако да он може, када му буде одговарало и у своме ритму, прегледати документе и заправо имати једну малу компјутерску фасциклу из које може одабрати оно што одмах стоји на располагању. То је попут одласка у књижницу када знате какве вам књиге требају.

Председавајући судија Жан Клод Антонети: То је јако лепо, али ту сам исто мало изненађен. Захваљујући речима које сте дали, дакле „Бели орлови”, Арканови људи, „Жуте осе” и тако даље, дакле, на основу тога постоји таблица, али он у циљу своје одбране, јер спомиње се Аркан у оптужници, оно што њему треба, потребни су му документи који говоре о Аркану, документи који говоре о „Жутим осама”, о „Белим орловима”. То је оно што њему треба. Зашто онда ви њему не дате документе, зато што сте ви идентифицирали документе. Ти документи су документи који су за њега занимљиви, јер све то стоји у оптужници.

Тужилац Кристин Дал: То нису ослобађајући документи, часни суде. Они не улазе у оквир правила 68 (1). Они су у оквиру правила 68 (2), то би могли бити можда документи који служе за припрему његове одбране. Дакле, није могуће једноставно одштампати све документе за које би се он можда могао заинтересирати.

Председавајући судија Жан Клод Антонети: А на основу чега ви кажете да то нису ослобађајући документи, како ви то знате да то нису ослобађајући документи? Јер како нам је рекао прошли пут, он оспорава постојање везе са „Белим орловима”. Тако нам је он рекао. Будући да он спори ту везу, ако постоји неки документ...

Тужилац Кристин Дал: Наравно, часни суде, да ја не знам док не прегледам документа јесу ли ослобађајућа или нису. Али ако узмемо опћу теорију овога предмета, злочини које су

починили починитељи чланови удруженог злочиначког подухвата не ослобађају господина Шешеља кривице. Ми са дужном ревношћу тражимо документе и тражимо, претражујемо документе које имамо.

Председавајући судија Жан Клод Антонети: Да, али госпођо Дал, ја не бих сада улазио у правну расправу, ви ту имате право. Ово је точно што ви кажете. Али такође морате знати да постоји облик, постоји форма удруженог злочиначког подухвата, немојте заборавити да то постоји темељем члана 7 1 Статута. Није само то у питању. Постоје и други облици одговорности. То је моја примедба. Ако сам ја вас добро разумео, ви ћете њему обелоданити попис свега што сте идентифицирали и онда, ако он тражи документе, ви ћете му их дати, је ли тако?

Тужилац Кристин Дал: Не. Ми ћемо му обелоданити списак, ако хоће да штампамо неке од тих докумената ја ћу размотрити тај захтев, и ако смо у могућности, ми ћемо то учинити из чисте пристojности. Али ја нисам подужеће за брзо принтање, ја само радим свој посао и морам обелоданити документе темељем налога суда, а то се ограничава на онај материјал за којег ми знамо да представља ослобађајући доказ по њега, било од кривње или од казне. Ја са дужном ревношћу прегледавам све документе и све оно што нам се учини да би могло бити нешто по правилу 68 (1) му шаљемо на папиру и на српском језику. Тако систем функционира и његове притужбе на ово нису утемељене.

Проф. др Војислав Шешељ: Господине судијо, овај део расправе је био веома плодоносан. Овде је госпођа Дал потврдила да сам ја одговоран за све злочине које су учинили Арканови људи, „Жуте осе“, „Бели орлови“. Није поменула Драшковићеву Српску гарду али и то се наводи и у оптужници и у документацији која прати оптужницу. Јер, по њеној претпоставци сви смо ми били у удруженом злочиначком подухвату. Она је сада пред јавношћу разјаснила веома, веома важну ствар. И ја вам сада могу и потврдити, мени се овде и суди за аркановце, „Беле орлове“, „Жуте осе“ и Драшковићеву Српску добровољачку гарду. Јер измена оптужнице управо иде у том правцу. Најчешће нема више: добровољци Српске радикалне странке су радили то и то, него српске снаге су радиле то и то, међу српским снагама је било и добровољаца Српске радикалне странке. Ово је веома важно да имате у виду.

Друга ствар, очигледно госпођа Дал неће уопште да ради на проналажењу ослобађајућег материјала по правилу 68 (1). Ви упоредите колико је таквог материјала било у другом предмету, колико има у овоме предмету. Фрапантне су разлике у количини. Ја се, ево, одричем тог права. Ја уопште не тражим од госпође Дал да врши своју дужност.

Председавајући судија Жан Клод Антонети: Господине Шешељ, ви кажете – погледајте друге документе који су обелодањени у другим поступцима у вези са документима по правилу 68 (1). Имате ли неку бројку, јер ја стварно не знам колико их има.

Проф. др Војислав Шешељ: Колико ја знам, нема предмета где није било 100.000 страна потенцијално ослобађајућих докумената. То су моја сазнања на основу проучавања досадашњих предмета. Додуше, највише сам читао пресуде, али имао сам могућности да разговарам са другим оптуженим и пресуђеним хашким робијашима. Дакле, ја се одричем овог захтева да госпођа Дал извршава своју обавезу међународног чиновника правде. Она не мора да трага ни за једним потенцијално ослобађајућим документом. Али ја само захтевам да ми се на папиру испоруче документи које је пре ње нашла Хилдегард Уерц-Рецлаф. Хилдегард Уерц-Рецлаф је навела да је пронашла 207.000 страна потенцијално ослобађајућих докумената. Само ми дајте то и немојте ништа да тражите. Не интересује ме ништа друго, само ми то дајте. Е шта је проблем – проблем је да то штампају. Треба им 75.000 евра, не да преведу, све је на српском, него само да укључе штампач и да потроше папир. То им кошта 75.000 евра.

Председавајући судија Жан Клод Антонети: Госпођо Дал, ја ћу морати закључити ову седницу зато што и након нас има једно суђење. Ја мислим да би решење било да се одштампају сви документи који су на српском. У том случају не треба радити преводе. Вероватно се ради о тискању великог броја докумената али мислим да је то потребно. То је једино решење које ја видим, другога нема.

Тужилац Кристин Дал: Часни суде, ја ћу проверити о чему се ради и ја ћу вас известити о томе колико је то изводљиво. Али, мислим да се господин Шешел не може одрећи права на правично суђење.

Председавајући судија Жан Клод Антонети: Добро, ја сам то примио к знању. Господине Шешел, ја морам закључити седницу. Изволите.

Проф. др Војислав Шешел: Врло кратко. Господине судијо, захтевам да дате одобрење да ми Секретаријат достави део снимка процеса Јадранку Прлићу и другима, у коме је адвокат Канаваз помињао моје име и нападао ме због мојих речи о њему и његовом понашању на статусној конференцији. Ја сматрам да имам објективно право да ми се то достави. Дакле, тај део, ако је то 15 минута, 20 минута, пола сата, да се издвоји и да ми се тај снимак да.

Председавајући судија Жан Клод Антонети: У вези са тим захтевом морате написати поднесак и упутити га већу које суди у предмету Прлић, иако сам ја члан тога већа, али ради се о одлуци већа. Дакле, напишите један кратки захтев, изнесите који је предмет вашег захтева и упутите га већу које води суђење Прлићу.

Проф. др Војислав Шешел: Ја сам мислио да то може и без формалности да се уради. Није била затворена седница. Ја сам мислио да то може једноставно да се уради преко Секретаријата. Али ако ви инсистирате, ја ћу направити писмени захтев.

Председавајући судија Жан Клод Антонети: Не, не морате написати захтев.

Проф. др Војислав Шешел: Само још један проблем морам да вам изнесем. Ја сам вам на једној од претходних статусних конференција изложио проблем са којим се суочавам у погледу мојих статусних права притвореника, јер ја сам једини притвореник који већ пет година не може у посету да прима личне пријатеље. Ви сте ми рекли, сугерисали да вам ја неке конкретније...

Председавајући судија Жан Клод Антонети: Да, да, знам. Упознат сам са тиме. Заправо, ваша супруга би вас требала доћи видети са још једном пријатељицом и онда та пријатељица ваше супруге није добила визу. О томе сам обавештен. Према ономе како су ми рекли, изгледа да се догодило да пријатељица ваше супруге није одговорила на захтев амбасаде Холандије, која захтева зато што ваша земља није у систему шенген. Они су тражили неке документе за издавање визе. Чињеница да она није одговорила на тај захтев је довела до тога да је дошло до негативног одговора на захтев за издавање визе. Свакако, ја када сам то сазнао, изненадио сам се и распитао сам се зато што није уобичајено да се забрани посета. Овде се ради искључиво о питању докумената. Дакле, у тренутку када заинтересирана особа преда документе које захтева амбасада, неће бити проблема.

Проф. др Војислав Шешел: Господине судијо, нису вам дали истиниту информацију. Секретаријат је усмено одобрио посету, као што то ради у другим случајевима, а послове око подношења захтева за визу обављала је лично моја Секретарица из Српске радикалне странке, као што ради већ годинама за чланове моје породице. Сва документа су поднешена. До последњег дана они нису давали одговор него су само рекли – чека се одлука, чека се одлука. Када је авион полетео, ја сам рекао Секретарици да врати назад и пасош и поднете захтеве. Дакле, нису вам дали истиниту информацију. Ово је поуздана информација. Нису рекли ни да ни не, него до полетања авиона ништа нису дали. Ја сам остао и без посете моје супруге због тога.

Председавајући судија Жан Клод Антонети: У реду. Оно што би било неопходно јесте следеће: да се ваша супруга и њена пријатељица што пре поново обрате амбасади како би добиле визу. Са моје стране ја се томе ни на који начин не супротстављам, сасвим насупрот. А Секретаријат и Притворска јединица сматрају да је у њиховом интересу да се притворени виђају са својим блиским члановима породице и пријатељима. Према томе, уколико се овакво стање настави, не оклевајте да ми напишете писмо како бисте ми на то скренули пажњу и ја ћу онда интервенисати код надлежних холандских органа како бисмо овај проблем решили.

У реду, сада сам принуђен да прекинем седницу. Надам се да ћемо успети да пронађемо неки празан простор током октобра месеца да се видимо пре претпретресне конференције, у противном видећемо се на дан претпретресне конференције. Свима желим пријатан дан.

Устаните молим.